

İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Sahillerine Sığınan Yunanlar, Yunanistan'a Yapılan İnsani Yardımlar ve İzmir*

Greek Refugees to the West Coast During the Second World War, Humanitarian Aid to Greece and İzmir

Ozan YÜCESOY

Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü,
ozanyucesoy@gmail.com, ORCID: 0009-0006-0251-9967

Özet

Yunanistan 28 Ekim 1940 tarihinde İtalyanlar tarafından işgale uğramış, İtalyanlar başarısız olunca, Hitler SSCB'ye yapacağı harekâtı öncesinde güney kanadı güvence altına almak adına 1941 Nisan'ında Yunanistan'ı işgal edilmiştir. Yunanistan "Büyük Açlık" döneminde 300 bin kadar insanını açlıktan ve salgın hastalıktan kaybetmiştir. Türkiye Kızılay aracılığıyla Yunanistan'a Dumlupınar ve Kurtuluş vapurlarıyla altı ay boyunca insani yardımlarda bulunup komşu ülkenin vatandaşlarına yardım eli uzatmıştır. Türkiye bu yardımların haricinde Oniki Ada'dan, başta İzmir tarafı olmak üzere, Batı Anadolu sahillerine iltica eden ilkin Yunan asker ve sivil vatandaşlar olmak üzere çeşitli etnik kökene sahip sığınmacılara kapılarını açmıştır. Bilhassa Ege Denizi'ndeki iltica faaliyetleri İngiliz ajanlar tarafından tertip edilmekle birlikte Türk sahillerine sığınanların kaçış noktaları zaman içerisinde savaşın seyrine göre değişiklik göstermiş olup ilerleyen zamanlarda ulaştıkları sahiller de ülkenin güneybatısı oluşmuştur. Türkiye üzerinden transit geçiş sayesinde Yunanlar Orta Doğu'da yeniden örgütlenme ve toplanma fırsatı bulmuşlardır. Rodos ve İstanköy adalarından Yunan vatandaşların haricinde Türk kökenli adalılarla Alman işgalinden kaçan İtalyan askerlerin ilticaları gözlenmiştir. Türk, İtalyan ve Yunan sığınmacıların haricinde deniz yoluyla Türkiye'ye sığınanlar arasında Alman, İngiliz, Amerikan hatta Yahudi kökenliler mevcuttur. Bahsi geçen iltica faaliyetleri ele alınarak Türk-Yunan ilişkilerinde II. Dünya Savaşı döneminde gerçekleşen bu olaylara ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı, mülteci, Türk-Yunan ilişkileri

Abstract

Greece was invaded by the Italians on 28 October 1940, and when the Italians failed, Hitler invaded Greece in April 1941 to secure the southern flank before his invasion of the USSR. Greece lost about 300 thousand people to starvation and epidemics during the "Great Famine". Turkey, through the Turkish Red Crescent, provided humanitarian aid to Greece with the Dumlupınar and Kurtuluş ferries for six months and extended a helping hand to the citizens of the neighbouring country. Apart from these aids, Turkey opened its doors to

* Bu makale Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü'nde hazırlanmakta olan "II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Yunan Mülteciler" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

asylum seekers of various ethnic origins, primarily Greek military and civilian citizens, who defected from the Dodecanese Islands to the coasts of Western Anatolia, especially on the Izmir side. Although the asylum activities, especially in the Aegean Sea, were organised by British special agents, the escape points of those who took refuge on Turkish coasts changed over time according to the course of the war, and the coasts they reached in the future were the southwest of the country. Thanks to the transit through Turkey, the Greeks found the opportunity to reorganise and regroup in the Middle East. Apart from Greek citizens, asylum-seekers of Turkish origin and Italian soldiers fleeing from the German occupation were observed from the islands of Rhodes and Kos. In addition to Turkish, Italian and Greek asylum seekers, there were also people of German, British, American and even Jewish origin among those who sought refuge in Turkey by sea. By analysing the aforementioned asylum activities, it is tried to shed light on these events that took place during the World War II period in Turkish-Greek relations.

Keywords: *Türkiye, Greece, World War II, refugees, Turkish-Greek relationship*

Türkiye'nin bağımsızlığını onaylayan Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'na ekli bir sözleşme olan mübadele sözleşmesiyle 1 Mayıs 1923'te başlayan müdabeleden kaynaklanan sorunlar Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginliği yükseltmiş, bu gergin ortam 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan "Ankara Sözleşmesi" ile yerini sakinliğe bırakmıştır. Bu sözleşmeyle birlikte "mal varlığı", "miras", "Patrikhane" gibi konulara dair sorunlar giderilince iki ülke arasındaki buzlar tabir-i caizse erimeye başlamış ve ilişkilerde Ekim 1930'da Ankara'da imzalanan Dostluk Anlaşması ile yumuşama dönemi başlamıştır. (Armaoğlu, 1991, s. 187)

İki ülke arasında bir yakınlaşma dönemine adım atılırken dünyada çeşitli gelişmeler yaşanmaktaydı ve bu gelişmeler iki ülkenin yakınlaşmasını daha da zaruri kılmaktaydı. Balkanlar'da Bulgaristan'ın tutumu ile İtalya ve Almanya'nın revizyonist politikaları başta komşu ülkeler olmak üzere diğer devletlerde tedirginlik yaratmaktaydı Yunanistan ve Türkiye, Bulgar-İtalyan ve Alman tehdidine karşı anlaşma yoluna gitmişlerdi. Türkiye ve Yunanistan öncelikle kendi aralarında çeşitli dostluk anlaşmaları imzaladıktan sonra Ankara Hükümeti Romanya Dışişleri Bakanı'na altı Balkan devletini içeren bir Balkan Paketi oluşturulmasını önerdiği vakit, Venizelos Hükümeti de bu iş birliğine olumlu yaklaşmıştır (Armaoğlu, 1991, s. 187). Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ın peşi sıra kendi aralarında çeşitli anlaşmalara imza atması neticesinde 9 Şubat 1934 tarihinde Balkan Antantı imzalanmıştır (Eray Biber, 2012, s. 3). Yunanistan bu gelişmeler yaşanırken 1936 yılına kadar sürecek dört yıllık istikrarsızlık dönemine girmiştir (Tağmat, 2016, s. 41) ve 1936'da Metaksas kral tarafından başbakanlık koltuğuna geçirilmiştir (Tassopoulos, 2008'den akt. Tağmat, 2016, s. 42-43). Yaşanan gelişmeler çerçevesinde Metaksas kontrolü eline alarak dikta rejimini kurmuştur (Kitsikis, 1981, s. 65).

1. İkinci Dünya Savaşı'na Giden Yol

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan 1929 Dünya Ekonomik Buhranı İkinci Dünya Savaşı'na giden yolda tetikleyici rol oynamıştır. Önce 1922'de İtalya'da Mussolini, sonrasında 1933'te Almanya'da Hitler iktidarı ele geçirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan istediğini elde edemediğine inanan İtalya, saldırgan bir politikayla sömürgecilik emelleri neticesinde nüfuz alanını genişletmeye başlamıştır. Diğer yandan Hitler ordusunu 550 bin kişiye çıkartmış, Locarno Antlaşması'nı tek taraflı feshederek Silahsızlanma Konferansı ve Milletler Cemiyeti'nden de çekilmiştir (Balcı, 2018, s. 122). İngiltere ve Fransa gibi devletin Birinci Dünya Savaşı'nda elde ettikleri kazanımlar sonucunda statükonun korunmasına dair tavır takınmış, Almanya ve İtalya'nın siyasi görüşlerindeki benzerlikler İkinci Dünya Savaşı'nda ortak kümede yer almalarına neden olmuştur. Bu düşünce farklılıkları neticesinde revizyonist-antirevizyonist iki ayrı oluşum ortaya çıkmıştır (Soysal, 1993, s. 53).

1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla İkinci Dünya Savaşı resmen başlamıştır. Bu durumdan istifade etmek isteyen Rusya da Polonya'da yaşayan Ukraynalıları ve Beyaz Rusları koruma bahanesiyle 17 Eylül 1939'da Polonya topraklarına girmiştir. Bu sırada Polonya meselesini halleden Almanya, kuzeyde Danimarka ve Norveç'e yönelerek 9 Nisan 1940 tarihinde bu toprakları ele geçirmiştir. Doğu ve kuzey kanatlarını güvenlik altına alan Hitler, Batı'ya yönelerek Hollanda (15 Mayıs 1940), Belçika (27 Mayıs 1940) topraklarını işgal etmiş ve 14 Haziran 1940 tarihinde Paris'e girmiştir. Fransa'yı da saf dışı bırakan Hitler, İngiltere'ye yönelerek 13 Haziran'dan 6 Eylül'e kadar adayı uçaklarla yoğun bombardımana maruz bırakmıştır. İngiltere'yi barışa zorlamak isteyen Hitler 27 Eylül 1940 tarihinde İtalya ve Japonya ile bir pakt imzalamıştır (Bakar, 2009, s. 2). Batı kanadında istediğini alan Hitler, doğuya yönelerek nüfuzu sayesinde Macaristan ve Romanya'nın Üçlü Pakt'a katılmalarını sağlamıştır (Bakar, 2009, s. 3).

2. İtalya'nın Yunanistan'a Saldırısı ve Alman İşgali

Mussolini'nin Hitler'in yanında yer alması, Ege Denizi ve Ege Adaları sorununu Avrupa siyasetinde ön plana çıkarmıştı (Muhacir, 1996, s. 817-847). Mussolini'nin Yunanistan'ı ele geçirme isteğinin sebebi hem Doğu Afrika'da hem de Kuzey Afrika harekâtının sonunda İtalya'nın Süveys'i ele geçirme planıyla ilişkiliydi (Kasalak ve Baş, 2015, s. 126). Mussolini yayımlacı politikası doğrultusunda Yunanistan'a karşı taarruza geçmiş ve 1940 yılının Ekim ayında İtalya Büyükelçisi Grazzi aracılığıyla Metaksas'a ultimatö vermiştir. Bu ultimatömda İtalyan Ordusu'nun Yunanistan'a serbest halde girişi ve bazı stratejik noktalarla beraber Korfu ve Girit Adaları ile Epir ve Pire limanlarının teslimi istenmekteydi (Esmer ve Sander, 1996). Metaksas'ın bu ultimatöma "hayır" cevabını vermesiyle Yunanistan; İtalyan saldırısıyla savaşa girmiştir. 28 Ekim 1940 tarihinde İtalyan Ordusu Arnavutluk üzerinden Yunanistan'a

saldırması ve İkinci Dünya Savaşı Balkanlar'a sıçraması olup neticesinde Yunan Devleti de savaşa katılmıştır (Tekeli ve İlkin, 2013, s. 438). 1940 Ekim ayından 1941 Mayıs ayına dek Mussolini Yunanistan'a karşı beş kez askeri birlik göndermiş olsa da başarı sağlayamamıştır (Tağmat, 2010, s. 457-483). İtalyanların işgaline başarılı bir şekilde karşılık veren Yunanlar Arnavutluk topraklarına girmiştir (Erdem ve Kalemli, 2011, s. 205-236).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunan Başbakanı Metaksas 29 Ocak 1941 tarihinde vefat edince kral tarafından Yunan Merkez Bankası Müdürü Aleksandris Korizis yeni başbakan olarak atanmıştır. Korizis, Metaksas'ın almak taraftarı olmadığı İngiliz yardımını kabul edince 42 bin Britanyalı asker destek için Yunanistan'a gönderilmiştir (Demiröz, 2015, s. 41).

İtalya'nın Yunanistan hezimetinden sonra Almanya, Balkanların işgali için 1941 yılı Nisan'ında Yugoslavya'ya ve Yunanistan'a eş zamanlı olarak yıldırım harekâtıyla saldırmıştır. Bu saldırının temelinde Hitler'in Sovyetlere yapacağı saldırı öncesinde güney kanadını güvence altına alma isteği yatmaktaydı (Semiz ve Toplu, 2019, s. 2392). Yunanistan'ın Avrupa'nın önemli tarım ülkelerinden birisi olması, Müttefik kuvvetlerin Balkanlar'dan atılarak bu bölgede tamamen egemenlik elde etmesi, hatta İtalya'ya karşı dahi Balkanlarda Alman gücünü hissettirmek Yunan harekâtının çeşitli önemli sebepleri idi (Tağmat, 2016, s. 80-81). Almanya'nın güçlü ordusu karşısında pek tutunamayan Yunan Ordusu İngiliz desteği de olsa da üç koldan gelen Alman taarruzuna karşı direnç gösterememiş ve sonunda direnç kırılmıştır (Öndeş, 1980, s. 206).

6 Nisan 1941 tarihinde Yunanistan'a saldıran Hitler emrindeki Alman Kuvvetleri Selanik'i (9 Nisan) (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 190) ve Atina'yı (27 Nisan) hızlıca ele geçirmiştir (Vatan, 28 Nisan 1941; Yeni Sabah, 28 Nisan 1941). Buna karşın Mayıs 1941'de iki Yunan vatandaşın Akropolis'e asılan Nazi bayrağını indirmesi ise Yunan Direniş Hareketi'nin mihenk taşı olmuştur (Spencer, 1952, s. 37). Almanlar Atina, Selanik, Girit ve bazı adaları; Bulgarlar ise Batı Trakya ile Doğu Makedonya'nın bazı kısımlarını; İtalyanlar da geri kalan bölgeleri işgal etmiştir.

İtalyanlara karşı zafer elde eden Yunanistan, Almanlara karşı kuvvetlerinin güçsüzlüğü dolayısıyla İngiliz yardımını kabul etmiştir (Hart, 2004, s. 126). İtalyan ve Alman genişlemesine karşı önlem almak için İngilizler Bingazi ve On iki Ada'yı 12 Ocak 1941'de işgal ederken 25 Şubat 1941'de de deniz uçağı üssüne sahip Meis Adası'nı da zapt edeceklerdir. İngilizler Oniki Ada'yı kontrol altında tutarak buralardan yapılacak harekâtlardan evvela haberdar olmayı amaçlamaktaydılar. Binaenaleyh Oniki Ada'nın İtalyanlar elinde olması, Mihver Devletlerin Akdeniz'de önemli bir konuma sahip olmasına sebep veriyordu. Ayrıca İngilizlerin Meis'i işgali ve savaşın Ege Denizi'ne kaymasıyla, Türkiye'nin de stratejik önemi iyice artmıştır (Muhacir, 1996, s. 2). Fakat Mart 1941 yılına gelindiğinde İngilizler Rodos'u işgal edebilecekleri sayıda bölgede

kuvvetleri olmadığı için bu fikirden vazgeçmek zorunda kalmışlardır (Gürün, 2000, s. 351).

Ege Denizi'nde Almanların ilk hedefi Taşöz ve Semadirek Adaları olmuştur. 25 Nisan 1941 tarihinde bir baskınla bu adaları işgal edip aynı gün Limni Adası'nı da ele geçirmişlerdir. Bu işgallerin ardından Hitler emriyle Midilli'ye asker çıkartılmış, 5 Mayıs 1941 tarihinde ise Sakız Adası direniş göstermeden Alman kontrolüne geçmiştir. Girit Adası da 31 Mayıs 1941 tarihinde Alman paraşütçü birlikleri tarafından ele geçirilmiştir (Kişi, 2013, s. 591; Hayta, 1996, s. 817-846). Girit'te yaşanan güç mücadelesinin Almanya ve ağırlıklı olarak İngiltere arasında cereyan etmesinden ötürü Hitler Girit'in işgaline ayrı bir önem vermiştir (Hart, 2004, s. 147). Yunan topraklarının tamamı Girit'in de düşmesiyle Mihver devletlerinin işgaline uğramıştır (Erdem ve Kalemli, 2011, s. 210).

Yaşanan bu gelişmelerin ardından 18 Nisan 1941'de Yunan Başbakanı Korizis intihar etmiştir ve Yunanistan'da hükûmeti Alman işgali ile mücadele başsız kalınca kısa sürede başbakanlık görevine Emmanouel Tsuderós geçirilmiştir (Tağmat, 2016, s. 80). Atina'nın düşüşünden üç gün sonra, 23 Nisan 1941'de hükûmetten bir emir almaksızın, bir grup subay Epir'de Almanlarla teslimiyet belgesi imzalayınca General Tsolakoglou Alman denetimindeki hükûmetin başına geçirilmek durumunda kalmıştır (Demirözü, 2015, s. 45); fakat bu teslimiyetin imzalanmasının ardından Yunanistan'ın her bölgesi teslim olmamıştır. Zira diğer bölgelerde direnişler devam etmiştir (Tağmat, 2016, s. 80-82).

Girit'in işgali en az başkent Atina'nın düşmesi kadar ehemmiyet taşımaktadır. 20 Mayıs sabahı üç bin Alman paraşütçü komando adaya inmiştir. Girit'i iki Yunan tümeniyle 28.600 İngiliz, Avusturyalı ve Yeni Zelanda askerleri savunmaktaydı. İngiliz donanması üstün ateş gücünü kullanarak Almanların deniz yolundan da ikmal yapmasını önlediği için ikmal desteği ve takviye birliği sadece hava yoluyla sağlanabilmekteydi. O zamana dek en büyük amfibi hava indirme harekâtı olan Girit Harekâtında toplamda 22 bin Alman askeri adaya inmiştir. 26 Mayıs'ta adadaki İngiliz komutanı durumu umutsuz olarak görüp tahliye talebini Londra'ya iletmiştir ve neticesinde 28 Mayıs akşamı İngiliz askerlerin tahliyesine başlanmıştır. Tahliye 31 Mayıs'ta tamamlanınca (Hart, 2004, s. 145-159). Girit düşmüş ve Almanların zaptı altına alınmıştır.

3. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye'nin İzlediği Politika

Lozan sonrası Türk dış politikasının temel amacı, Türkiye'ye yöneltilebilecek bir askeri müdahaleye karşı Türkiye çevresinde ortak bir güvenlik sistemi oluşturmak ve uluslararası ilişkilerde var olan sıkıntıları sulh yoluyla çözmek olmuştur (Koçak, 1986, s. 229). Bu doğrultuda 19 Ekim 1939 tarihinde Türk-İngiliz-Fransız İttifak Antlaşması'nı imzalamıştır. Savaşın iyice şiddetlendiği dönemde, 18 Haziran 1941 tarihinde Türk-Alman Saldırmazlık Paketi'nin Hitler'le

imzalayarak savaşın tarafları arasında denge kurmaya çalışılmıştır (Uçarol, 2006, s. 652).

Türk Devleti Lozan Antlaşması'nda sağlanan dengenin korunmasındaki devamlılığı arzuluyordu ve Ankara'nın temel politikası "tarafsızlık" olmayıp "harp harici" kalmaktı (Hatipoğlu, 1997, s. 233-237).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmasa da İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği tüm ekonomik zorlukları yanı başında hissetmiş ve yaşamıştır. Türkiye yekûn bir seferberlik ortamına girmiştir. Savaşın sınırları aşılıp Türkiye topraklarına sızması ihtimaliyle ülke gelirlerinin çoğu savunma alanına aktarılmış ve erkek nüfusun azımsanmayacak kısmı askere alınmıştır. Seferberlik sebebiyle erkeklerin silah altına alınması pek çok olumsuz netice doğurmuştur. Bilhassa ziraat iş gücünde büyük bir açık oluşmuştur. Tarım ve sanayide yaşanan iş gücü kaybı üretimin büyük ölçüde gerilemesine hatta neredeyse durma noktasına kadar gelmesine yol açmıştır. Hedeflenen ekonomik planlar ve sanayi yatırım programlarını Hükümet tarafından geciktirilmek durumunda kalmıştır. Bozulan ekonomiyle arz ve talep arasında dengesizlik yaşanınca enflasyon yükselmiştir. Mecburen savaş ekonomisi koşullarına uymak ve birtakım uygulamalar başlatmak durumunda kalan devlet hem sayısı bir milyonu bulan ordusunun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmış hem de bilhassa şehirli nüfusun temel gıda gereksinimlerini karşılamak için çaba sarf etmiştir (Balcı, 2018, s. 123).

4. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yunanistan'a İnsani Yardımları

28 Ekim 1939'da İtalya, Yunanistan'a saldırınca İngiltere Yunanistan için Türkiye'den yardım istemiştir. Şayet Türk-İngiliz-Fransız Antlaşmasının III. Maddesine göre Türkiye, İngiltere ve Fransa ile beraber savaşa girmeliydi. 25 Mayıs 1940'ta Yunanistan'a verilen garanti gereğince ve İtalyanların Yunanistan'a saldırmasıyla Türkiye ile İtalya arasında savaş halinin "kesinlikle zorunlu" olacağını İngilizler tarafından dile getirmiştir (Armaoğlu, 1991, s. 357). Ankara Hükümeti Yunanların korunmasını isteyen İngiltere'ye asker yollamayacağını bildirmiştir ve neticesinde İngiltere Türkiye'den isteği karşısında beklediğini sonucu elde edememiştir. Buna karşın İtalya'nın 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a saldırmasının ardından Türkiye, Bulgaristan'a Yunanistan'a saldırması halinde savaş ilan edeceğini belirten bir nota vermiştir. Yunanistan ise İtalyan saldırısı karşısında 10 Kasım'da seferberliğini tamamlayınca, taarruza geçmiş ve Yunan Ordusu Kasım ayının sonlarına gelindiğinde Arnavutluk topraklarına girmiştir. İtalyanlar 1941 Mart'ında karşı taarruza geçtilerse de Yunanlara karşı muvaffak olamamışlardır. Bu gelişmeler yaşanırken İngilizlerin Selanik'e takviye kuvvet çıkarma kararına istinaden Alman askerleri 1941'in Nisan ayında Yunanistan'ı işgal edecektir.

Yunanistan'a insani yardım elini uzatan ilk ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir (Keser, 2009, s. 186). 1940-1941 döneminde Yunanistan'da gerek savaş durumu gerekse Almanlar yüzünden tarımsal hâsılada büyük düşüşe paralel olarak "Büyük Açlık" dönemi başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı zamanında Yunanistan'da tarımsal üretim savaş öncesi duruma nazaran %70 gerilemişti (Sarısır, 2010, s. 507-508). Almanlar işgal ettiği Yunanistan'ı Kuzey Afrika'ya kaynak yaratmak amacıyla kullanmaya başlamıştı (Tağmat, 2010, s. 464).

Savaş öncesi dönemde daima buğday ve hayvan ithalatı yapan Yunanistan patates ve şeker pancarı üretiminde de pek iyi sayılmazdı. Zeytin, zeytinyağı, kuru üzüm ve yulaf üretimi kendileri için yeterliyken, ana gıda maddelerinin tedarikinde dışa bağımlıydı. Bu bağlamda bakıldığında savaş öncesinde Avustralya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nden yılda 500 bin ton civarında tahıl ve yiyecek ithal etmekteydi (Erdem ve Kalemlı, 2011, s. 209). İşgal sürecinde Yunanların işgal gideri olarak yüklü bir para ödemesi, işgalcilerin bütün gelirlere el koymaları ve özel işgal banknotları bastırmaları Yunan ekonomisini mahvetmiştir. Bütün bu yaratılan sistem enflasyona sebebiyet vermiş ve kırılgan ekonomilerini çökertmiştir. Ayrıca ithalat ve ihracatın da durdurulmasıyla gıda maddeleri ithal eden bir ülke için sonuçlar trajik olmuştur. Kısa sürede ihtiyaç maddeleri tükenerek karaborsacılık yaygınlaşmış; şehirlerde yiyecek sıkıntısı da baş göstermiştir (Sarısır, 2010, s. 507-508; Tağmat, 2010, s. 464). Yunanistan'ı sert idari tedbirlerle kontrolü altına alan Almanya Yunan topraklarında Avrupa'da işgal ettiklerinden daha farklı bir sosyal yıkım yaratmıştır (Tağmat, 2010, s. 464). 1941-1942 yıllarının kışında açlık ve sefalet sebebiyle 300 bin insan ölmüştür. Almanlar savaş sırasında Yunanistan topraklarında silahlı ya da sivil 7 bin kişiyi öldürmüştür. 1940-1944 yılları arasında 550 bin kişi (nüfusun %8'i) ölmüş ve Yunanistan Devleti servetinin %34'ü yok olmuştur. 401 bin ev tamamıyla harap olmuş, 1 milyon 200 bin insan evsiz kalmıştır (Clogg, 1997, s. 151; Demiröz, 2015, s. 47).

1941 yılında Almanya'nın Yunanistan'ı işgali sonrasında Yunan topraklarına yardım taşıyabilecek tek ülke Türkiye'ydı. Zira hem savaş dışıydı hem de Almanya ile krom anlaşması gereği özel ilişkileri bulunmaktaydı (Uçarol, 2006, s. 836). Yunan halkına yapılacak yardım konusunda girişimlerin olumlu netice vermesiyle yapılan görüşmelerde karayolunun tehlikeli, uzun ve masraflı olduğu kararına varılarak Yunanistan'a yapılacak yardımların deniz yoluyla iletilmesine mutabık kalınmıştır (Keser, 2009, s. 818). Bu süre zarfında Yunanistan'a giden gıda yardımları Almanlar ve işbirlikçi Yunan Hükümeti aracılığıyla dağıtılmaktaydı. Yardımlar sadece Atina'da ve Pire'de yaşayan belli bir kesime dağıtılmakla birlikte direnişçilerin hâkimiyetinin bulunduğu coğrafyadaki halka dağıtılmamıştır (Demiröz, 2015, s. 48). Türkiye üzerinden yapılan gıda yardımları her ne kadar Yunan halkının beslenme sorununu tamamen çözemese

de sayıları azımsanmayacak pek çok Yunan vatandaşının hayatta kalmasını sağlamıştır.

Bilhassa Pire ve Atina gibi büyük şehirlerde insanlar çok zorluk yaşamıştır. Türk Kızılay'ı bu duruma tepkisiz kalmayarak yardım faaliyetleri için harekete geçmiştir. Hazırlanan Kurtuluş isimli vapur İzmir'den 14 Ekim 1941 tarihinde ilk Türk yardım malzemelerini Yunanistan'ın Pire limanına götürmüştür. Kurtuluş gemisi, Kızılhaç Komitesi tarafından hazırlanan yardım paketlerini de Kızılay yardımlarının beraberinde taşımıştır. Türkiye daha savaşın başından itibaren başta Kurtuluş gemisi olmak üzere Yunan ana karasına 22 gemi, adalara ise 16 gemi ve şileple yardımda bulunmuştur. Bu gemilere ilaveten TCG Şimşek, Hızır Reis ve Sus isimli askeri gemiler de yardım ve tahliye faaliyetleri içerisinde yer almıştır (Keser, 2009, s. 187-188)

Yunan anakarasında olduğu gibi gıda sıkıntısı adalarda da mevcudiyetini korumaktaydı. Yunanistan'a yapılan yardımların bir kısmının işgal altında bulunan adalara tahsis edilmesi ve bu yardımların adalar tarafından ve doğrudan doğruya bahsi geçen adalara en yakın Türkiye sahillerinden yapılması ve Alman işgalindeki Midilli ve Sakız Adaları ile İtalyan işgali altında bulunan Nikarya ve Sisam adaları konusunda Yunan Büyükelçisi'nin isteği üzerine konu masaya yatırılır ve Almanya ile İtalya Büyükelçiliklerine durum aktarılır. Lâkin İtalyanlar anakarada yiyecek sıkıntısının adalardan daha fazla olduğunu belirterek programın olduğu gibi devamını ister (Keser, 2008, s. 310).

Yunanistan'a yapılacak yardımlarda İzmir limanı aktif olarak kullanılmıştır. Örneğin 1942 yazında Yunanistan'a İsveç bandıralı bir gemi ve üç Yunan bandıralı gemi tarafından İzmir Limanı'ndan Sakız, Midilli ve Sisam adalarına yardım faaliyetleri gönderilmesi planlanmış; fakat sonrasında bu faaliyet bekletilmek durumunda kalmıştır. Hemen ardından adalara gıda yardımında bulunmak için İsveç bandıralı bir gemiyle İzmir'e getirilen bin ton civarındaki buğday adalara nakledilmek üzere İngiliz Konsolosluğu'nun müracaatı doğrultusunda Türk Hükûmeti tarafından Arslan isimli bir motor tahsis edilmiş ve adalara yardımlar götürülmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda Sakız Adası'na dağıtılmak üzere Türkiye'ye gelen Yunan heyete serum, aşı ve bazı ilaçlar İzmir'de teslim edilmiştir (Keser, 2008, s. 312-313). 1943 yılında Kızılhaç tarafından Ege Adaları'na yardımda bulunulmak üzere 17 Mart tarihinde İzmir'e gelen İsveç bandıralı bir gemiyle gıda ve sağlık malzemesiyle Mısır'dan getirilen süt tozu da adalarda bulunan ihtiyaç sahibi Yunanlara gönderilmek üzere yola çıkartılmıştır (Vatan, 17 Mart 1943). 1944 yılında da Kızılhaç İzmir'den adalara gönderilmek üzere bin ton un hazırlar ve işgal altındaki Ege Adaları'na ulaştırılır. Ayrıca İzmir'e işgal altındaki adalardan gelen Yunan tekneler vasıtasıyla dönüşlerinde halka dağıtılması için Ocak 1944 tarihinden itibaren gıda sevki başlatılır (Keser, 2008, s. 342).

Yunanistan anakarası dışında adalarda da yoğun açlığın olması sebebiyle Türkiye, İtalyan işgali altındaki Rodos Adası'na 11.181 kg yiyecek, Rodos Türklerine 10 bin lira değerinde gıda, İstanköy'e ise 800 liralık Amerikan bezi göndermiştir. Bunun yanı sıra Kızılay, Rodos'taki çocuk ve hastalara dağıtılması için 5840 kilo pirinç, 2200 kilo zeytinyağı, 1500 kilo şeker, 2000 kilo taze balık ve 60 adet keçiyi Marmaris'ten Rodos'a sevk etmiştir.

İtalyanların 1943 yılında adalardan çekilişi adalardaki açlık durumunun çözülmesi için yeterli olmamıştır. Hatta bu durum açlığın daha da şiddetlenmesine yol açmıştır. Bunun nedeni İtalyan askerleri için gönderilen gıdadan halkın da faydalanıyor olmasıydı. İtalya sonrasında bölge hakimiyeti Almanlara geçince Naziler gıda yardımını tamamen kesmiş hatta halkın elindeki gıdaya da el koymuştur. Bu gelişmeler adaların 1941-1942 kışında Atina'daki yaşadığı açlık boyutuna ulaşmasına yol açmıştır (Tağmat, 2010, s. 473).

İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye Yunanistan'a un, şeker, yağ, patates, soğan, peynir, et gibi temel gıda ihtiyaçlarının haricinde ilaç ve battaniye gibi sağlık malzemeleri de vermiştir (Keser, 2010, s. 15). Savaş bitimiyle Nisan 1945'ten Şubat 1946'ya kadar on iki ülkeye toplam 3.8 milyon ton gıda sevk edilmiştir (Keser, 2010, s. 478). Türkiye de 1941 yılı itibariyle olası Alman saldırısına karşı bütün yiyecek stoklarını askeri birliklerine sunmasına rağmen kendi vatandaşları gıda sıkıntısı yaşamasına rağmen Yunanlara yardım için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışmıştır (Keser, 2010, s. 85).

5. İkinci Dünya Savaşı'nda İzmir

Savaşın etkileri Türkiye'nin üçüncü şehri olan 200 bin nüfuslu İzmir'de yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Ülkenin gelirlerinin çoğu savunmaya ayrılması ve devletin gelirlerinin azalması sebebiyle bir dizi önlem alınma kararı alınmıştır. Bu doğrultuda Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunları gibi alınan kararlar sosyal ve ekonomik alanda en çok da dar gelirli vatandaşları zorlamıştır. Savaş esnasında şehirde ekmekten şekere kahveden ilaca pek çok malzemenin tedariki konusunda sıkıntı mevcuttu (Güneş, 2019, s. 122). Örneğin İzmir Mordoğan Nahiyesi geçici kongre başkanı E. Erol buğday sıkıntısı sebebiyle ilçelerde açlığın başladığına dair bir telgraf çekmiştir (Sönmez, 2011, s. 617). Ayrıca fakir halkın beslenme sorununu çözmek için Kızılay Kurumu tarafından aşevleri açılmıştır. Asansör, Dolapkuuyu, Namazgâh, Gaziler, Kahramanlar, Karşıyaka, Buca ve Şehirler semtlerinde açılan aşevleri sayesinde günde bin fakire sıcak yemek imkânı sunulmaya çabalanmıştır (Öztürk, 2005, s. 145). Savaş sürecinde tek tip ekmek çıkarılması kararı alınmış ve ekmek satışı karneye bağlanmıştır (Dokuyan, 2013, s. 193-210).

Balkanların ve adaların savaş alanına dönüşmesi bu yerlerden İzmir'e göçlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu göçlerle Buca ve Karşıyaka gibi nüfusun yoğun olduğu yerlere ek olarak Örnekköy, Çamdibi, Mersinli, Bayraklı, Bulgurca ve Cumaovası gibi semtlerle kentle bütünleşme süreci bu dönemde

sağlanmıştır. Yine aynı şekilde Tepecik'in güneyinde kalan kısımda gecekondu mahalleleri oluşmaya başladı. Savaş yeni yeni oluşan semtler şehrin yoğun nüfuslu bölgeleriyle savaşın sonuna gelindiğinde birleşmiştir (Güneş, 2019, s. 123).

1942 yılında İzmir Belediye memurları, Atina Belediyesi çalışanlarına gönderilmek üzere domuz eti, kuru meyve ve tuzlu balık göndermiştir. Yine aynı şekilde Kızılay Yunanistan halkına hediye olarak gönderilmek üzere İzmir Tarım Satış Kooperatifi'nden azımsanmayacak oranda üzüm ve incir satın almıştır (Utkugün, 2016, s. 211). Görüleceği üzere İzmir halkı da karşı kıyılarında yaşanan drama tepkisiz kalmayıp yiyeceklerini paylaşmak konusunda gönüllü olarak yardımlarda bulunmuştur.

6. İkinci Dünya Savaşı'nda Ege Adaları'ndan Sığınanlar

On İki Ada olarak belirtilen Ege Adaları Türkiye'nin güneybatısında yer alan adalar grubu olmakla birlikte Rodos Adası'nı da içine almaktadır. Menteşe Adaları olarak da bilinen bu adalara Batılılar Dodekanisos yahut Dodecanese ismini vermektedirler. Esasen 14 adadan oluşan bu adalar grubunda Stampalia, Rodos, Halki, Kerpe, Kazor, Piskopis, Miziros, Kalimnos, Leros, Patmos, Lipsos, Simi, Kos (İstanköy) ve Meis adaları bulunmaktadır (Keser, 2010, s. 78).

Ege Denizi'nde yer alan adalar XVI. yüzyılın başlarında bir kısmı Kanuni Sultan Süleyman tarafından, bir kısmı da sonradan Barbaros Hayrettin Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1912 yılında adalar İtalyanlar tarafından geçirilmiş ve bu egemenlik 1923 Lozan Antlaşması'nda onaylanmıştır (Çelikkol, 1992). Trablusgarp Savaşı Sonrasında İtalya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Uşi Antlaşması ile On İki Ada geçici süreliğine İtalya'ya verilmiştir ve adalarda İtalyan egemenliği başlamıştır (Eray Biber, 2016, s. 292).

Oniki Ada, 1943-1945 yıllarında Almanların hâkimiyetindeydi. 9 Mayıs 1945 tarihine gelindiğinde adalar İngiliz askerlerinin eline geçmiştir. İngilizler bu adaları İtalyan mevzuatına göre Müttefikler adına 31 Mayıs 1947 tarihine dek yönetmiştir. Paris'te imzalanan Paris Barış Antlaşması (10 Şubat 1947) sayesinde adalar Yunanlara bırakıldı (Oran, 1986, s. 60; Gürel, 2018).

İkinci Dünya Savaşı felaketi sırasında imkânı olan Yunanistan Türkleri Türkiye'ye sığınmayı başardı. Gelen Türklerin bir kısmı mülteci olarak sığınırken bir kısmı da T.C. kimliği alabilmek için çabaladı. Bu süreçte sadece Yunanistan Türkleri değil, aynı zamanda Yunanların da Türkiye'ye mülteci konumunda geldikleri arşiv kaynaklarından ve gazetelerden anlaşılmaktadır (Eray Biber, 2016, s. 295).

Sayıları kesin olarak bilinmemekle birlikte İkinci Dünya Savaşı esnasında tahminen 20 milyon insan göç etmek durumunda kalmıştır. Başta Batı Anadolu toprakları olmaz üzere Türkiye'ye Doğu Avrupa'dan gelen yoğun bir göç akımı olmuştur. Türkiye topraklarına sığınanlar kendi içinde esir, siyasi mülteci, sivil,

Yahudi ve casus gibi kategorize edilmiştir. Bu arada soykırımdan kaçan Avrupalı Yahudiler de Türkiye'yi geçiş noktası görüp Filistin topraklarına ulaşmaya çalışmışlardır (Tekir, 2019, s. 227).

İkinci Dünya Savaşı'nda şiddetten kaçan insanlara uluslararası bir koruma sağlanamadığı için sığındıkları ülkelere göre muameleye tabi tutuldular (Tekir, 2019, s. 228). II. Dünya Savaşı boyunca Türk Devleti Ege Adaları ve Batı Trakya'dan gelen mültecilerin iiaşesi, Avrupalı Yahudilerin Filistin topraklarına geçişinde köprü olması ve askeri mülteciler gibi çeşitli sorunlarla ilgilenmek durumunda kaldı.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı esnasında savaşa girmek istemeyen bir ülke konumunda olmasına rağmen savaşan ülkelerin insanlarına yardımlarını elinden geldiğince sağlamıştır ve bu konudaki en büyük desteğini Batı'daki komşusu Yunanistan'a sağlamıştır. Lâkin yardım faaliyetleri sadece Yunanistan'la sınırlı kalmamıştır. Farklı cephelerde esir düşen çeşitli ülke askerlerine sağlanacak yardım konusunda Türkiye daima aktif rol üstlenmiştir. Örneğin İzmir ve Mersin'de yapılan esir değişimleri döneme damgasını vuracaktır (Keser, 2009, s. 187).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütlerin ve devletlerin dikkatini çeken mülteciler sebebiyle antlaşmalar ve sözleşmeler hazırlanmıştır. Türkiye'de mülteci tanımı 1934 yılında yapılmıştır (Yaman, 2003, s. 144). Türkiye'de 1934 senesinde çıkartılan "İşkân Kanunu" sayesinde muhtemel mülteci ve muhacir göçlerine karşı alınacak tedbirler yasal düzenlemeye girmiştir. Buna göre mülteci ifadesi "Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla olmayıp zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlar" şeklinde belirlenmiştir.

Savaştan kaçmaya çalışan Avrupalı mülteciler, Doğu Akdeniz ya da Türkiye üzerinden daha güvenli gördükleri Suriye'ye ulaşmaya çabalıyorlardı. İtalya'nın Mihver Devleti olarak Almanya'nın yanında yer alması ve Fransa'nın da Haziran 1940'ta Alman işgaline uğraması sebebiyle Akdeniz ve limanların kullanılması mümkün değildi. Bu sebeple Türkiye gerek coğrafi konumu gerek tarafsızlık statüsünü koruması nedeniyle Avrupa'dan kaçış için iyi bir alternatif yol olma özelliğini taşıyordu. Yahudiler Filistin'e ulaşmak isterken diğer mültecilerin varmak istedikleri nokta Suriye olmuştur. Bir diğer hedef ise İngiliz himayesi altında bulunan Kıbrıs idi. 1942 yılında İngilizler liderliğinde başlatılan Orta Doğu Yardım ve Mülteci İdaresi isimli bir programla on binlerce mülteciyi Orta Doğu kamplarında yaşama tutunmasına vesile oldu (Tekir, 2019, s. 229).

Almanya'nın Meriç Harekâtı sonrasında 24 Nisan 1941 tarihinde Yunanistan teslim oldu ve Almanya'nın yanında yer alan Bulgaristan'a başta Batı Trakya olmak üzere Doğu Makedonya ve Piroto bölgelerinin kontrolü verildi. Nisan-Mayıs 1941 tarihinde Taşöz-Semadirek ile Girit'e kadar olan belli başlı adalar Almanlar tarafından işgal edildiğini ve buna paralel olarak On İki Ada'nın da İtalyan himayesinde olduğu düşünülünce Ege Denizi ve Boğazlar Bölgesi'nin

artık tamamen Mihver Bloğu tarafından kontrol altına alındığı söylenebilir (Hatipoğlu, 1997, s. 225-226.; Hayta, 1996, s. 821). Yaşanan bu gelişmelerin ardından Yunanistan'dan Türkiye'ye göç dalgaları başlayacaktır.

Türkiye, Yunanistan ve Ege Adaları'nın işgaliyle perişan hale düşen Yunan halkının çektikleri zorluklara kayıtsız kalmamıştır. Türkiye bir yandan Kızılay vasıtasıyla Yunanistan'a yardım ulaştırmaya çalışırken, öte yandan savaşın ağır yaşam koşullarından canlarını kurtarmak amacıyla kıyılarına zorunlu sığınan mültecilere kapılarını açmak zorunda kalmıştır (Kişi, 2013, s. 593).

Ankara'nın savaş sırasında Yunanistan'a belki de en önemli yardımı, Türkiye'ye sığınan Yunan vatandaşlarına kapılarını açması olmuştur (Sarısır, 2010, s. 508). Yunan halkı için güvenli bölgelere sığınmak kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelince pek çoğu topraklarını terk ederek güvenli buldukları Türk sahillerine sığınmışlardır.

Kayıtlara bakıldığında Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen ilk mülteci akınlarının Trakya tarafından geldiği anlaşılmaktadır. 1941 Nisan ayından itibaren Trakya binlerce sivil mülteciye ev sahipliği yapmaya başladı. Gelenlerin büyük bir kısmını Batı Trakya Türkleri oluşturmaktaydı. Umumi Müfettişlik tarafından yapılan tahkikatta sadece bir günde (10 Nisan 1941) gelenlerin 1200 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Yunanistan Milli Bankası'nın Dedeoğaç Şubesi'nin tüm mevduatı da vapurla Türkiye'ye getirilmişti. Edirne'ye subay ve erler araçlarıyla geliyordu. Bunları civar köy halkları da takip ediyordu (BCA, 20.10.0.0.117.812.5-1). Bu sırada Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, Edirne'den Münakalât Vekâleti'ne gönderdiği raporda pek çok mültecinin ülkeye geldiğini ve bunların sevk edilmesi için tedbirlerin gerekliliğini belirtiyordu. Mültecilerle görüşen Dirik, Yunan subayların bu kişilere Alman Ordusu'nun Gümülce'ye girmek üzere olduklarını ve başlarının çaresine bakmalarını söylediklerini belirtmiştir. Ülkeye ilticalar başlayınca gelenlere mülteci muamelesi yapılacağı açıklanmıştı. 28 Mayıs'a gelindiğinde Hükûmet bir kararname çıkartarak Yunan subayların maaş, iâşe ve idare masraflarının "1940 malî yılı maliye bütçesinin mesarifi gayri melhuza tertibinden" karşılanması kararlaştırıldı (Bakar, 2009, s. 3).

On iki Ada'dan gelen iltica meselesi sadece 1943 yılında meydana gelmemiştir. On iki Ada ile Türkiye arasındaki göç iki savaş arası dönemde, bilhassa 1935 yılından sonra Habeşistan Savaşı'yla başlamıştır. İtalyan askerler, Yunanlar ve Türkler adalardan Türkiye'ye göç ediyordu. Daha öncesinde de Batı Anadolu sahillerinde göç hareketleri gözlemlenmiştir; fakat bunların istatistikleri Kuzey Ege Adaları'yla birlikte tutulmuştur. Bilhassa İskân Umum Müdürlüğü'nün verilerine göre Batı Anadolu'daki göç hususunda kuzey ve güney ayrımı yapmak zordur (Papuççular, 2019, s. 176).

Yunan ve kısmen İtalyan adalarından Anadolu sahillerine gerçekleşen Yunan mültecilerin akını, 1941 Mayıs'ında başlamıştır (Sarısır, 2010, s. 509). 14 Mayıs

1941 tarihinde Türk Hükûmeti muhacir ve mültecilerle alakalı bir karar çıkartarak ilticaların kabul edilmesi ve bunların hakkında mülteci muamelesi yapılması uygun bulunur (Keser, 2008, s. 310).

Adalardan gelen ilk mültecilerin çoğunluğunu Yunan kökenliler oluşturmaktaydı ve geldikleri yerler İzmir, Aydın ve Muğla vilayetlerine bağlı, Çeşme, Kuşadası Bodrum, Marmaris ve Söke ilçeleriydi (Semiz ve Toplu, 2019, s. 2393).

10 Eylül 1941'de Ege Adaları'ndan Dikili'ye gelen 3 Yunan mahalli zabıtaya teslim olurken, 17 Ekim'de Dikili Bademli'ye iltica edenler geldikleri deniz aracıyla yeniden Midilli Adası'na sevk edilmiştir. 9 Kasım 1941'de de Midilli'den gelen 5 Yunan yine Bademli sahillerine çıkmış ve bu kişiler yerel makamlara teslim edilmiştir (Bakar, 2009, s. 5).

Mülteci statüsüyle sığınan yabancı ülke askerleri ile ilgili düzenleme ise 11 Ağustos 1941 yılında 4101 sayılı kanun ile yapılmıştır. Bu kanuna göre ülkeye gelen yabancı ordu askerlerinin ülke topraklarına girişinden itibaren iaşe, nakil, tedavi ve iskânları devlet tarafından sağlanırdı. Tüm silahlarına ve teçhizatlarına el konulup idareleri Kızılay'a devredilirdi. Gözaltı kamplarının güvenliği Millî Savunma Bakanlığı tarafından sağlanacaktı (Resmî Gazete, 15 Ağustos 1941).

Ayrıca çıkartılan bu kanuna göre iltica edenlerin muharip yabancı ordu mensuplarına yapılacak masraflar ve yardımlar hakkında ilgili devletle mukavele yapılması gerekmekteydi. Mart 1942 tarihinde ise “Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Talimatname” hazırlandı. Bu talimatname doğrultusunda iltica edenler asker olduklarını belgelendirmeliydiler. Yapılacak tahkikat doğrultusunda asker kökenliler kamplara sevk edileceklerdi. Yabancı bir devlete savaş esiri düştükten sonra firar edip Türk topraklarına iltica edenler ise Millî İstihbarat Teşkilâtı tarafından yapılacak tahkikata göre kabul edilecek ve 1907 Lahey Sözleşmesi gereği serbest bırakılacaklardı. Sığınan yabancı orduların mensupları gözaltı kamplarında kalacaklardı. Bu doğrultuda Niğde, Ankara, Yozgat, Isparta, Erdek, Sivas ve Adana'da kamplar kurulmuştur. Bu kamplarda Alman, Fransız, İtalyan, Rus, Bulgar, İngiliz, İspanyol ve Arap askerlerin haricinde Yunan Ordusuna mensup askerler de yer almaktaydı (Tekir, 2019, s. 244.-245).

1941 Haziran'ı itibariyle, Bergama'da bulunan kamplarda 1362 Yunan yer alırken Niğde kampında ise 1625 Yunan subay ve eri göz altı kamplarında yaşamaktaydı. Bu kişilerin maaşlarını devlet ödemekteydi ve bütçeden karşılanmaktaydı. Türkiye, İzmir haricinde Aydın, Nazilli ve Denizli'de oluşturduğu enterne kamplarında Yunanistan'dan gelenlere her türlü imkân sağlamaya çalışmış ve bu kamplardan istifade edenler arasında sivil Yunanların haricinde, o dönemde Yunan Ordusu'nda görev yapan Batı Trakyalı Türkler, Yunan askerler ve askeri personeller de bulunmaktadır. Bu kamplara ilâveten

Niğde, Yozgat, Sivas ve İzmir (Bergama) illerinde mülteci kampları oluşturulmuştur (Keser, 2008, s. 196).

14 Aralık 1942 tarihinde İzmir’de Çeşme Koraka mevkiine iki İngiliz askeriyile 5 Yunan subayı, 32 sivil Yunan erkek, bir kadın, bir kız olmak üzere 41 kişi iltica etmiştir. 5 Yunan subayı gözetim için üzere Türk askerine teslim edilirken, iki İngiliz askerinin pasaport teminiyle yurt dışına çıkmaları için konsoloslukla temasa geçilmiştir. Diğer kişilerin de geldikleri yerlere iade edilmesi için Çeşme Kaymakamlığına yazılmıştır. 17 Ocak 1942 tarihinde ise Kuşadası’nın Dipburnu sahillerine iltica eden üç Yunan subayının gözetim için Türk askerlerine teslim edildiği bilgisi bölge kaymakamlığına bildirilmiştir. 18 Ocak 1942’de Çeşme’nin Barbaros mevkiine İngiliz tebaasında bulunan 4 Kıbrıslı Rum iltica etmiş, İzmir merkeze gönderilerek İngiliz Konsoloslugu’yla temasa geçilmiştir (Yaman, 2003, s. 159).

Akdeniz ve Ege Adaları’ndan Türkiye’ye 20 Nisan 1941 tarihinden evvel iltica eden ve savaş nedeniyle ülkelerine iadesi mümkün olmayan bazı aileler, mülteci statüsünde kabul edilmeleri için İçişleri Bakanlığı’na başvuruda bulundular. Ancak bu ailelerin mülteci olarak kabul edilmelerinde hukuki engeller mevcuttu. Lâkin geldikleri topraklara dönememeleri sebebiyle Türkiye ile kanuni bağ da kurulamıyordu. Vatandaşlık hak ve menfaatlerinden istifade edilemediğinden bu ailelerin mülteci olarak değerlendirilmesi önemliydi. Bunun üzerine Bakanlık 13 Ağustos 1941 tarihinde Yunanistan ve Bulgaristan’ın idaresinde bulunan Batı Trakya’dan ve Akdeniz’le Ege adalarından Türkiye topraklarına gelen ve çeşitli nedenlerle ülkelerine iade edilemeyen Türklerin, mevcut kararnamelerden muaf tutulup serbest göçmen ve mülteci olarak muamele görmeleri kararını aldı. Sığınanlar arasında politikacılar, istihbarat görevlileri, gazeteciler de mevcuttu. İsraili İtzaak Kerem, Türkiye’ye sığınanlar arasında 1944-1945 ve 1964-1965 yıllarında Yunanistan’da Başbakanlık yapan Yorgos Papandreou’nun da olduğu iddiasında bulunur. İtzaak’a göre Papandreou Türkiye üzerinden Mısır’a geçer ve orada toplanan Yunan Hükûmetine katılır (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 192).

İnönü Hükûmeti, savaşın Yunanistan’a ve Ege Denizi’ne sıçramasıyla Türk kıyılarına gelen sığınmacı meselesine karşı ilk zamanlarda hazırlıksız yakalanmıştı Türk Hükûmeti, 1942 yıllarına gelindiğinde, Türk topraklarına sığınanların belirlenmesi işlemleriyle kamplara sevk ve kamp düzeni hakkında 1941-1942 yıllarında bazı önlemler almıştır. 10 Mart 1942 tarihinde mültecilerin hangi kazalarda kabul edileceği kararlaştırılmıştır. Mültecilerin kabul edildiği merkezler yapılacak ilk soruşturmaları üç kişiden oluşan mülki ve askeri bir heyet tarafından yapılacaktır. İltica edenlerin geliş yaptıkları yerlere ve mültecilik durumlarına göre Milli Emniyet tarafından da bir soruşturma gerçekleştirildikten sonra asker olanlar mülteci kamplarına gönderilecek; durumlarını açıklayan bir tutanakla siviller ise mahalli makamlara teslim edilecekti. Toplu şekildeki

ilticalarda iltica edenler doğrudan ve kimseyle temas ettirilmeksizin kamplara sevk edilecek ve ilk soruşturmaları kamplarda yapılacaktır. İhtiyaç dahilinde Milli Emniyet ve İç İşlerince memur atanacaktır. Gelenlerin sayıları sınırdan giriş yaptıkları mahallin en büyük mülki amirine bildirilecekti (Yaman, 2003, s. 145; Semiz ve Toplu, 2019, s. 2392).

1942 yılının Nisan ayının ilk günlerinden itibaren Yunanistan ve adalardan İzmir'e toplu mülteci akınları başladığı görülmektedir. Yirmi günde 4827 mülteci Çeşme Ilıca'ya geldi. Burada bulunan oteller, evler ve hanların tamamı dolmuştur. Barınma alanlarının yetersizliği sebebiyle mülteciler sokaklardadır. Mülteci akını sebebiyle bölgede sağlık şartları da kötüleşmiştir.

Mülteci baskınına hazırlıksız olunması sebebiyle organizasyon eksikliği mevcuttu ve yerel halk da kendi yiyeceğini satınca yiyecek sıkıntısı da mevcuttu. Durumun vahameti anlaşılınca devlet bu duruma müdahale etti (Tekir, 2019, s. 232).

1942 Nisan'ında görülen göç dalgasının temel nedeni Yunanistan'da ve adalarda görülen açlıktır. 15 Nisan 1942 tarihinden itibaren adalı Yunanlar yeni bir göç dalgası yaratmıştı. İzmir Vilayetine bağlı, Çeşme, Karaburun, Foça Bergama, Dikili, Urla, Seferihisar ve Kuşadası sahillerine ulaşmaya çalıştı. Çeşme kıyılarına çıkan Yunanların sayısı birkaç günde 3000'i bulmuştu. Bu sayı 26 Mayıs 1942 tarihinde 4827'ye, 22 Haziran'da ise 6700'e ulaşmıştır. Çeşme'ye dair arşiv dosyalarına bakıldığında sığınmacıların bilhassa İkarya ve Sakız Adası'ndan geldiği anlaşılmaktadır. Buna mukabil bir şekilde Kuşadası tarafına gelen sığınmacıların ağırlığını aileler oluşturmaktaydı. İltica edenler arasında Atina'dan ve Selanik'ten gelen Yunan askerler de bulunuyordu. Sığınmacılar kaçış sırasında yakalanmamak için akşam karanlığını yahut sabah alacasını tercih ediyorlardı (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 196). Düşünüldüğü vakit iltica olayının çok basit bir eylem olmadığı bir gerçektir. Sığınmacıların Türkiye'ye kadar pek çok zorlukla baş etmesi gerekmektedir. Savaş koşulları göz önünde bulundurulduğunda motor ve sandallarla iltica etmeye çalışan mültecilerin Mihver Güçlerin hava ve deniz kuvvetlerine yakalanmadan Türk sahillerine gelmeleri epey tehlikeliydi. Aynı zamanda bu yolculukları esnasında hava koşulları da riskin oranını şüphesiz yükseltmekteydi.

İzmir Yunanistan Konsolosluğu, şehirdeki motorları kiralayarak Sakız Adası ve civar adalara gönderiyordu. Buradan toplanan Yunanlar karşı kıyıda bulunan İldırı ve Çiftlik Köy sahillerine çıkartılıyordu (BCA, 490. 01.611.120.8.20-21). Anlaşılacağı üzere Adalarda bulunan Alman kuvvetleri mültecilerin bölgeden ayrılmasını görmezden geliyordu. Belki de bunun temel sebebi tabiatıyla beslenme yükümlülüğünden kaçıştı. Yunanistan Devleti adalarda bulunan vatandaşlarının yaşamlarını kurtarmak için organize olarak aksiyon alıyordu. Türkiye Devleti de bu organizasyonun karşısında yer almıyordu. Savaşın başından itibaren Türk Sahil Güvenlik ekipleri adalardan gelenleri kontrol

etmekteydi. Dikili, Karaburun (İzmir) ve Kuşadası (Aydın) sahillerinde ufak çaplı sorunlar dışında büyük sorunlar gözlemlenmemiştir.

Süleyman Tekir ise bu konuda 5 bin kişinin Türk sahillerine rahatça çıkmaları ve gruplar halinde şehre doğru ilerlemelerine müdahale edilmemesinin büyük bir zaafın en net göstergesi olduğu düşüncesindedir (Tekir, 2019, s. 232). Tamur bu konuyla ilgili 20 Nisan 1941 yılında Bakanlar Kurulu, İskân-Göç ve İltica konusundaki hukuki düzenlemelerle adalar halkı lehine bir değişiklik yaparak Harp ve Olağanüstü koşulları nedeniyle bu tarihten itibaren Akdeniz ve Ege Denizi'ndeki Adalar halkının Türkiye'ye göçünün herhangi bir sınırlama olmaksızın kabul edilmesine yönelik karar almıştır (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 196).

Mültecilerin adalardan taşınma organizasyonu İngiliz ve Yunan istihbaratı tarafından yapıyordu. Haziran 1942 itibariyle mültecilerin sayısı 6.700'e ulaştı. Çeşme gibi dönemin küçük bir kazasının bu oranda mülteci akınını kaldırması mümkün değildi. Kızılay da çadır sıkıntısı sebebiyle çadır tedariki hususunda sıkıntı yaşıyordu. Mültecilerin başka yerlere transferi en iyi çare olarak düşünülmüştür ve bu doğrultuda bin kadarı iç bölgelere taşınmıştır. Sığınmacıların tümü İzmir'in merkeziyle Çeşme kasabasında ve Alaçatı'daki boş evlere ve dükkanlara yerleştirildiler. Geri kalanlar da Haziran 1942 tarihinden itibaren trenle Suriye'ye ve deniz yoluyla Kıbrıs Adası'na sevk ettirilip bölgedeki mültecilerin sayısı 4700'lere indirildi.

Türkler hariç gelen mülteciler Müttefiklerin Orta Doğu'daki kamplarına transfer edilmek üzere bir süre Türkiye'deki kamplarda bekletilmekteydi ve bu kişilerin transferi konusunda elini çabuk tutmaya çalışıyordu (Papuççular, 2019, s. 180).

Türkiye, Yunanistan ve Ege Adaları'na ilaveten savaş nedeniyle Yunanistan'dan ve savaş bölgelerinden kaçanlara da yardım etmektedir. Romanya'dan kaçan Yahudi gruplarıyla Yunanistan'dan kaçıp Uzunköprü'ye sığınanlara maddi yardım yapıp gerekli erzak ve giyim eşyaları tedarik edildikten sonra Ege adalarına, Kıbrıs'a veyahut başka ülkelere gitmek isteyenlere sevk konusunda destek sağlanmıştır (Keser, 2009, s. 195).

Temmuz 1942 yılına gelindiğinde İngiltere mültecilerin Suriye'ye sevkini askıya alıp Kıbrıs'a yönlendirmiştir. Bu sırada Çeşme'deki mülteciler devlet kurumlarına ait yerlerde ve sayısı 120'ye varan çadırlarda ikamet ettirilmekteydi. 1941 Mayıs ayından 1942 Mart'ına kadar Türkiye sahillerine ulaşan mültecilerin sayısı 22.909'dur (Tekir, 2019, s. 233-234).

Kızılay Nisan 1942 tarihinde Alman işgalinden kaçarak Türk topraklarına sığınan mültecilere 1000 takım çamaşır-çorap takımı, 700 battaniye ve 500 çift çorap dağıtmıştır ve işgal altındaki Yunanistan'da kullanılması için bin adet kangren serumu, 10 bin adet tetanos, 10 ton gazlı bez ve bir ton pamuk, üç bin

adet battaniye ve altı adet ambulans göndermiştir (Ulus, 30 Nisan 1942; Tekir, 2019, s. 234). Aralık 1943 sonuna gelindiğinde Çeşme de dahil olmak üzere Bodrum, Marmaris ve Kuşadası'na aralarında İtalyan askerlerinin de bulunduğu toplam 940 mülteci gelmiştir. Bu mültecilerin arasında Yunan diplomatlar da yer almaktaydı (BCA, 30.10.00.00.117.813.12). Kuşadası'nda ise 20 Kasım 1943 tarihinde üç bin mülteci yer almaktaydı (Sarısır, 2010, s. 509). Son bir ayda adalardan Çeşme ve Kuşadası'na toplam 8400 kişi iltica etmiş ve bunların 6076'sı Suriye'ye gönderilmiştir. 2324 mülteci ise halen İzmir'dedir (Keser, 2009, s. 200). Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgelerden Mayıs 1941-Mart 1943 tarihleri arasında Adalar'dan Türkiye'ye gelen Yunan vatandaşlarının toplam sayısına dair daha net bilgi edinilebilmektedir. Buna göre Mart 1943'e kadar 22.909 kişi Ege sahillerine ulaşmayı başarmış ve bu tarihe dek mültecilerin takribi yarısı İzmir ve Çeşme'den İslahiye'ye ve oradan da Suriye'ye geçerken diğer yarısı da geldikleri adalara iade edilmiştir (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 197). 26 Kasım-16 Aralık 1943 tarihleri arasında Çeşme, Kuşadası, Bodrum, Marmaris, Söke, Fethiye bölgelerine 541 İtalyan, 32 İngiliz, 6 Yunan ve bir askeri personel ile 720 Yunan, 35 İngiliz, 74 Türk, 4 İtalyan uyruklu Türk ve 3 sivil Amerikan vatandaşı sivil iltica eder. 22 Aralık-26 Aralık 1943 tarihleri arasında, Kuşadası, Çeşme, Bodrum, Marmaris, Söke, Fethiye bölgelerine 361 erkek, 182 kadın, 289 çocuk, 106 İtalyan askeri, 2 Yunan askeri olmak üzere toplam 940 mülteci gelir (Keser, 2009, s. 200). 1943'te en yoğun iltica döneminin bilhassa Eylül-Aralık 1943 tarihleri arasında olduğunu belirtmek gerekir (Bakar, 2009, s. 13). Bu esnada 18 Haziran 1943'te Türk Hükûmetince bir karar alınmış olup bu karar gereğince ülkeye sığınanların maddi durumları yerinde olmayan kimselerin gerek belirlenen yerlere gidene dek gerekse belirlenmiş yerlerinde uygun bir halde yerleştirilmeleri; bu kimselerin iye, barınma ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılanması için aynı ve nakdi yardım miktarının o bölgenin yerel idarelerince belirlenmesini öngören bir kararname çıkartılmıştır (Sarısır, 2010, s. 516). Buna karşın Semiz ve Toplu (2019, s. 2393), 1 Mart 1943 tarihinden itibaren güvenlik gerekçelerinden dolayı Yunan ve kısmen İtalyan adalarından sahillerimize gelen mültecilerin dış memleketlere gidişlerinin bir süre durdurulduğunu ve takribi bir sene sonra Türkiye'ye sığınan Yunan mültecilerin kendi istekleriyle yurt dışına çıkışlarına yeniden izin verildiğini yazmaktadır.

Çeşme'nin Sakız Adası'na çok yakın olması sebebiyle bu bölgeye mülteci akını sürmekteydi. Savaş sırasında Çeşme kaymakamlığı görevinde bulunan Hamdi Orhan, mültecilerle ilgili anılarında şunları söylemekteydi.

... 1943 senesinde Çeşme Kaymakamıydım. İkinci Dünya Savaşı'nın tam ortası Almanlar Rusya içlerine ilerliyorlar, ortalık toz dumandı. Kutluk, yoksulluk yılları. Almanlar Sakız'ı bombalıyorlar ve Yunan adalarından kaçanlar Çeşme'ye sığınyor... Almanlardan kaçan, adalardan gelen Yunanları bağrımıza bastık. Kafiler halinde kayıklarla kaçıp Çeşme'ye sığındılar. Biz yemedik

onlara yedirdik. Büyük karavana kazanlarında yemekler pişirip dağıttık. Sakız'dan gelenlerin başında Türkçe bilen Hristofol isminde bir Rum lider vardı. Yaptığım hizmetlerin sonunda bana 'Yunan milleti sana minnettardır' dedi. Bir kütük tanzim ettirmiştim, iltica eden her Yunanı yazdırdım. Hristofol her Perşembe makamuma gelip cemaatinin durumunu bildirirdi. Kilisede, çadırlarda, metruk evlerde onları konuk ettik (Keser, 2008, s. 235).

1943 yılına gelindiğinde Almanya için durum kötüleşmeye başlamıştı. Sovyetlerin Stalingrad'da Almanları durdurmasıyla savaş Rusların lehine dönmüştü ve Doğu'da üstünlük Rusların eline geçmişti (Hart, 2004, s. 845). 1943 yılından itibaren Almanya artık saldıran konumundan çıkıp savunmaya geçmiştir.

Bu dönemdeki Türk topraklarına ilticaların temel sebebi Mihver Devletlerin gücünü kırmak Müttefikler tarafından gerçekleştirilen Temmuz 1943 yılındaki Sicilya Çıkarması'dır. Mussolini ve Hitler yapılacak çıkarmanın Yunanistan toprakları üzerinden olacağını öngörüyorlardı. Hitler ve Mussolini'nin planlarının tersine, çıkarma İtalya üzerinden yapılıncı Müttefikler başarılı olup kontrolü eline aldı ve ardından Mussolini yönetimi sonlandı. Bu olayın ardından bir kısım İtalyanlar teslim olurken bir kısmı ise Almanlara karşı savaştı. Almanların İtalyan askerlerine sert cevap vermesi bu dönemde gelen mültecilerin İtalyan askeri olmasının temel sebebidir (Danacıoğlu Tamur, 2006b, s. 55).

Müttefik işgali ardından 8 Eylül 1943 tarihinde İtalya mütareke istedi ve birçok İtalyan askeri çoğu Türk olan kayıkçıların kayıklarını, motorlarını canlarını kurtarmak için ele geçirip Türkiye sahillerine kaçtılar. Üç gün süren bu karışıklık ardından Rodos ve On İki Ada Alman kontrolüne geçti (Ülkümen, 1993, s. 49).

Rodos'taki Türk kayıkçıları İtalyan askerlerini Anadolu sahillerine kaçırdı diye suçlanarak Naziler tarafından kurşuna dizilmek üzere tutuklandı. Bunun üzerine Rodos Türk Konsolosu Selahattin Ülkümen Alman general ile görüşerek kararın geri alınmasını sağladı (Ülkümen, 1993, s. 49-50).

İtalya'nın çökmesiyle İngilizler durumdan istifade etmek için harekete geçti. Ancak İngiltere açısından şanssızlıklar peşi sıra geldi ve Ege Adaları'nın işgali için kullanılması planlanan Hint Tümeni yeni savaş planı çerçevesinde Uzak Doğu'ya kaydırıldı. Çünkü yeni savaş planı Avrupa'da açılacak ikinci cepheye daha fazla önem vermekteydi ve sebeple Müttefiklerin dikkati İtalya ve Fransa'da açılacak yeni harekâttaydı. Adaların işgali İngilizler tarafından kısıtlı imkânlarla gerçekleştirecekti. İngilizler yukarıda anlatılan koşullar altında önce İstanköy, Leros ve Sisam Adaları'nı ele geçirmiştir. Bu adaların stratejik olarak önemi İngilizler tarafından bilinmekteydi. Şayet bu adalardaki askeri üsler ve tesisler Rodos, Girit ve diğer Ege Adaları'nın işgalini kolaylaştıracaktı. Nitekim İngilizlerin planı istediği gibi ilerlemedi. 9 Eylül 1943 tarihinde İngilizler Rodos'a çıktıklarında 9 bin Alman'a karşın 40 bin İtalyan askeri Almanlara karşı bir direniş göstermedikleri için Rodos Almanların eline geçti. Stratejik önemi

olan Rodos alınamayınca İngilizler açısından diğer adaların ele geçirilememesinin de fazla bir önemi kalmadı. İtalya'nın müttefiklerle mütareke imzalandıktan sonra Almanların adaları işgali gecikmemiştir ve bu süreç zarfında şiddetli İngiliz-Alman çatışmalarına şahit olunmuştur. Almanlar adaları işgal ettiğinde tarım mahsullerine el koymuştur. Bu sıkıntıların yanında İngiliz uçaklarının havadan ve denizden adaları ablukaya almaları, herhangi bir takviye yahut gıda malzemesinin adalara girişine izin verilememesi, İngilizlerin arda gelen ağır bombardımanları ve bilhassa Rodos'un Alman kontrolüne geçmesi Türkiye sahillerine iltica faaliyetinin yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Muhacir, 1996, s. 7).

1943 sonbaharında İtalya'nın savaştan çekilmesiyle Ege Adaları'nda başlayan çatışmalar neticesinde 1943-1944 yılları arasında Türk, Yunan ve İtalyan sığınmacıların oluşturduğu 20 bin kişi Ege kıyılarına sığınmıştır (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 197).

1943-1944 döneminde gelen mültecilerin dağılımına bakılacak olursa en kalabalık grubu 7676 kişiyle Yunanların oluşturduğu ve onları da 5676 kişiyle İtalyanların takip ettiği görülmektedir (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 200).

1943 Kasım sonunda On İki Ada'dan Filistin'e direkt olarak 19 bin kişi geçmişti. Yunanlara ait bir raporda ise 1944 yılının ilk iki ayında On iki Ada'dan 20 bin kişi daha kaçmayı başarmıştı (Papuççular, 2019, s. 180). Batı Anadolu, kısmen de Akdeniz sahillerine 1941 Mayıs'ından 1 Mart 1943 tarihine dek 22.525, 18 Ekim 1943-16 Aralık 1943 tarihleri arasında 1755, 27 Aralık 1943'den 17 Şubat 1945 tarihine kadar ise 7118 kişi olmak üzere toplamda 31.398 Yunan sivil mültecinin ettiği anlaşılmaktadır (Sarısır, 2010, s. 513).

Almanların Rodos'u işgal etmesiyle Türk topraklarına sığınan Yunanlar Kıbrıs'a gönderildi (Akşam, 23 Eylül 1943). Eylül ayının ilk haftası içinde Rodos'tan kaçarak İzmir'e sığınan sivil ve asker İtalyanların sayısı ise 350 civarındadır (Keser, 2009, s. 201).

Hitler, Balkanların kontrolünde stratejik öneme sahip olan Ege Adalarına İngilizlerin gerçekleştirdiği harekate sıkı bir mukavemet gösterilmesi emrini vermiştir. Bu emrin meyvesini toplayan Almanlar 1943 Kasım ayında Leros Adası'nı ele geçirmiştir ve 3 bin kadar İngiliz ile 5 bin İtalyan Almanlara esir düşmüştür. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler neticesinde sivil ve asker mültecilerin Ege kıyılarına gelişi yoğunlaştı. 1943 sonuna gelindiğinde Çeşme ve Kuşadası'na sığınan mültecilerin sayısı 8.400'e (3 bini Kuşadası'nda) ulaşmıştır (Keser, 2008). Bu dönemde iltica eden mültecilerin artış göstermesindeki temel sebep; Kasım ve Aralık 1943 tarihlerinde Almanların Ege Adaları'nı yeniden ele geçirmesidir. Ege'de savaşın İngilizlerce kaybedildiği Kasım ayı içinde Yunan, İngiliz ve İtalyanlardan oluşan toplam 8811 mülteci Türk sahillerine ulaştı. İtalyan sivil ve asker mültecilerin göç dalgası son kez Kasım sonu ve Aralık başında yoğunlaşmıştır. Ege Adaları'nda müttefik varlığının sona erdiği ve

bölgenin tamamıyla Alman yönetimine girdiği 1944 Ocak'ında bu sefer de Türk ve Yunan sivillerin göçleri başlamıştır. Ocak 1944'te başlayan sivil göçün ana sebebi Almanların baskısı ve Müttefik hava saldırılarının yaratmış olduğu tahribatlardır (Danacıoğlu Tamur, 2006a, s. 199).

Aralık 1943-Şubat 1945 tarihleri arasındaki belgelerin daha düzenli bir şekilde kayda alınması Yunanların karaya çıktıkları yerler ve sayıları biraz daha netleştirmektedir. Daha önceki yıllara ait kayıtlarda kronolojik düzensizlik sebebiyle bazı eksiklikler mevcut olsa da bu süreçte 7.118 Yunan sivil mültecinin Batı Anadolu sahil şeridinde ayak bastığı anlaşılmaktadır (Sarısır, 2010, s. 511).

Mülteci meselesiyle en çok karşı karşıya gelen bölgelerin başında İzmir yer alır. Çeşme, Karaburun, Kuşadası, Dikili gibi bölgeler bu sıranın başını çekmektedirler. Ayrıca Kaş, Kadırga, Güllük, Söke Antalya, Aydın ve Fethiye bölgeleriyle Trakya'da bilhassa İstanbul, güneyde ise Antakya civarında benzer sıkıntılar görülmüştür. 1 Mayıs 1941-1 Mart 1943 döneminde adalardan Türk kıyılarına sığınan mülteci sayısı 22.909'dur ve bu sayı 1944 yılına gelindiğinde neredeyse 40 bine ulaşacaktır. Ege adalarında yaşayanların sayısı adaları terk edenlerden daha az şekilde 30 bin civarındadır (Keser, 2009, s. 198).

1944 yılının ilk günlerinde Ege Bölgesine (Çeşme, Kuşadası, Bodrum, Marmaris ve Söke) aralarında İtalyan ve Yunan askerlerin de bulunduğu 298 kişi daha Türkiye'ye sığındı. Sığınanlar arasında Türk, İtalyan, Yunan hatta İngiliz ve Amerikalı siviller de (27 kişi) bulunmaktaydı (BCA, 30.10.0.0.124.882-4). 20 Şubat-21 Mart 1944 yılları arasında Suriye'ye 3241 Yunan askeri sevk edilmiştir. Bunların 259'u subay, 586'sı erbaş, 2396'sı ise erdir (Ulvi Keser, 2009, s. 201).

1 Şubat-19 Temmuz 1944 tarihleri arasında Çeşme, Bodrum Marmaris, Dikili, Söke, Ayvalık, Küllük bölgelerine 503 Türk, 3426 Yunan, 50 İtalyan, 183 İngiliz, 3 İngiliz subayı, 5 İngiliz askeri, 10 Amerikalı, 1 sivil Yahudi, 2 Alman askeri, 87 İtalyan askeri sığınmıştır (aynı yer).

1944 Haziran'ında Müttefik Kuvvetlerin Normandiya'ya gerçekleştirdikleri çıkarmayla yani İtalyan cephesinden sonra Batı'da ikinci cepheyi açmalarıyla Almanya batıdan ve güneyden sıkıştırılmaktaydı. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Hitler işgal ettiği topraklardan ziyade odağını kendi topraklarına toplamıştı (Erkilet, 1945, s. 103-105).

2 Eylül-26 Eylül 1944 tarihleri arasında Çeşme, Kuşadası, Edirne'nin Kırkağaç bölgelerine 95 sivil Yunan, 34 Yunan asker, 12 İngiliz, 1 kadın ve 3 İtalyan ile birlikte 4 Alman olmak üzere 149 mülteci iltica etmiştir (Keser, 2009, s. 201). Bu arada 1944 yılı Eylül ayı başlarında Almanların bazı Ege Adaları'ndan çekildiklerini ve Sakız ile Midilli Adalarının boşaltıldığını hatırlatmak gerekir. Girit, Rodos, Leros ve Milos gibi bazı adalarda ise Alman kuvvetleri halen mevcudiyetini korumaktaydı (Bakar, 2009, s. 17).

İltica faaliyetleri Almanların bilgisi dahilindeydi. Adalardaki yiyecek sıkıntısı nedeniyle gitmek isteyenlere kolaylıkla izin verileceği duyurusu yapılmıştı (Papuççular, 2019, s. 180-181). Fakat kaçan bu göçmen gruplarının varış noktası Türkiye değildi. 1942 yılında İnönü Hükûmeti'ne göre iltica hareketleri Türkiye'nin kaldırabileceği orandan daha büyüktü ve Müttefiklerin desteği gerekiyordu. Türkiye'nin izlediği bu politikada bazı istisnalar da mevcuttu. Hava muhalefeti yahut deniz aracının batması gibi durumlarda Batı Anadolu sahillerine sığınma şansı mevcuttu. Bu duruma paralel olarak Yunanların ve İtalyanların aksine adalı Türkler ülkede yerleşebilmekteydi. Bunların dışında diğer bir önemli istisna da adalardan gelen Yahudilere ilişkin (Papuççular, 2019, s. 180-181).

Yunanistan Yahudilerinin bir kısmı Ege kıyıları üzerinden kaçış sağlamıştır. 1943 yılından itibaren İzmir ve Çeşme'de Yahudi aktivistler, Yunan direnişçiler ve İngiliz Gizli Servisi ile iş birliği yaparak pek çok Yunanistan Yahudi'sinin hayatını kurtarmıştır. Eğriboz, Atina ve Selanik'ten kurtulan Yahudilerin saklanacak yerleri yoktu ve bu hususta Yunan direnişçiler çok iyilerdi. Gerillalar arasında da sayısı azımsanmayacak kadar Yunanistan Yahudi'si mevcuttu. Partizanlar Yahudileri ve diğer kaçakları teknelerle Ege Adaları'nda oluşan ağından Batı Anadolu kıyısında bulunan ve İngiliz istihbaratçıların beklediği Çeşme'ye taşıyorlardı ve dönerken de çeşitli malzemeleri tedarik ederek geri dönüyorlardı. İngilizler; İngiltere-Fransa-Türkiye arasında imzalanan anlaşma sayesinde Çeşme'de bir donanma üssüne sahiptiler. İngilizlerin asıl amaçları, tutsak İngiliz pilotlarının kurtarılmasıydı; Yunan direnişçilerin de önemli siyasi kişileri kurtarması bu organizasyonlarla mümkün kılınıyordu. Bu arada Yahudi mültecilerin beslenme ve barınma ihtiyaçları da İstanbul'daki İngiliz makamlardan gerekli belgeler temin edilinceye dek İzmir Yahudi Cemaati tarafından sağlanıyordu. Yunan direnişinin Türkiye'deki Yahudi aktivistler ve İngiliz İstihbaratı ile iş birliği neticesinde bin kadar Yahudi Türkiye'ye kaçırılıp kurtarılmıştır. Diğer tarafsız Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de Yahudiler geçici olarak sığındıkları ülkelerde mülteciler kamplarda kalmamışlardır (Bahar, 2018, s. 72-81).

Ocak-Kasım 1944 tarihleri arasında İzmir, Bodrum, Ayvalık, Çeşme ve Kuşadası gümrüklerinden Türkiye'ye giriş işlemi yapılan sivil ve askeri mültecilerin sayısı ise 7543 kişiydi. Bu mültecileri Türk, Yunan, İngiliz, İtalyan, Amerikan, Ermeni ve Yahudiler oluşturmaktaydı. Temmuz 1944 yılında İstanbul'a 969 mülteci (945 Türk-24 Yunan) gelmiştir (Tekir, 2019, s. 236-238).

Pek çok adadan işgalci Alman askeri çekilse de bazı adalardaki Alman varlıkları savaşın sonuna kadar devam etmiştir. Girit ve Milos adalarındaki Alman Orduları 30 Nisan 1945 tarihinde Hitler'in intiharı sonrasında Mayıs 1945'te teslim olmuşlardır. Ayrıca Rusların 2 Mayıs 1945 tarihinde Berlin

topraklarına ayak basmalarıyla da İtalya’da bulunan Alman askerleri teslimiyeti kabul etmişlerdir (Hart, 2004, s. 860-861).

Ekim 1946’ya gelindiğinde İskeçe ve civarındaki bazı Türkler komünist çetelerinin işkence ve zulümlerinden kaçmak için Türkiye’ye sığındılar. Sığınanların 420 kişilik ilk kafilesi İzmir’de Bergama ve Aydın’da Kuşadası’na yerleştirilmiştir (Eray Biber, 2016, s. 295).

Rodos ve İstanköy adalarından Türkiye’ye sığınan ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı kararıyla Muğla ve dışına çıkartılmayan mültecilerin iâşe ve diğer giderleri devlet bütçesinden sağlanmaktaydı. Başta zanaatkâr olan mültecilerin Aydın, Nazilli ve İzmir gibi bölgelerde iş imkânı daha fazla olması sebebiyle bu bölgelere nakilleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından izin istenmiştir ve Başbakanlık tarafından istenen izin verilmiştir (BCA, 30.10.0.0.124.882.12). Nazilli’ye sevk edilenler arasında özellikle İstanköy’den kaçarak Türkiye’ye sığınan ada sakinleri de vardır. İstanköy Türkleri genellikle Nazilli’deki dokuma fabrikasında işe yerleştirildiler (Keser, 2009, s. 202; Macar, 2006, s.37). Nazilli’ye sığınan mültecilerin barınması için Nazilli Fabrikası’nın yakınına 20-30 civarında tahtadan baraka yapılmıştır. Mülteciler savaş bitiminde Yunanistan’a dönmüşlerdir (Sarısır, 2010, s. 515; Koç, 1999, s. 399).

İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’ye sığınmış olan mültecilerden sadece askerlik hizmetlerine mensup olanların ülkelerine iadeleri kararlaştırılmıştır. Savaşın sona ermesiyle mülteci akınının devam etmesi konusunda Türkiye’de endişe mevcuttu (Keser, 2009, s. 202). Savaş sebebiyle Türkiye’ye sığınan Rodos ve İstanköy Türklerinin % 95’i kendi istekleriyle Türk Devleti eliyle Marmaris, Bodrum ve Fethiye’den İskân Müdürlüğü’nün tahsis ettiği deniz araçlarıyla iade edildi. Ada Türklerinden Türkiye’ye sığınanlardan ev ve arazi satın alınması yoluyla maddi alaka peyda edenler ile nüfus sicillerine kayıt edilenler serbest göçmen statüsünde 1947 Şubat’ında Bakanlar Kurulu kabul edilmişlerdir (BCA, 0.30.18.01.02.113.16).

Savaşın ilerleyen yıllarında Müttefik Devletlerin gücü karşısında başarılı olamayan Hitler, kuvvetlerini Balkanlardan çekme kararı almış ve Yunanistan ana karasında bulunan askeri güçlerini geri çekmiştir. Bu olay sonrasında Yunanistan’da Yunan İç Savaşı başlamıştır. 1949 yılına kadar devam edecek olan Yunan İç Savaşı şüphesiz Türk kıyılarına yeni göç dalgalarına sebebiyet verecektir.

Savaşın bitmesiyle birlikte uluslararası mülteci kamplarında bulunan kimselerin ülkelerine dönüşlerine dair tespitler için İskân Genel Müdürü Cevdet Atasağın ve Dr. Mahmut Akalın 1947 Temmuz ayında Yunanistan, İtalya ve Almanya’ya gitmiştir (BCA, 0.30.18.01.02.113.16).

7. Special Operations Executive (SOE)

İzmir, İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefikler tarafından olası bir Alman işgaline maruz kalabileceği ihtimaliyle bir direniş potansiyelinin oluşturulması gereken ve Türkiye'nin de savaşa sokulmaya ikna edilmesi halinde askerleri konuşlandıracağı bir merkez olarak düşünülmekteydi (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 66). Adalara yönelik birtakım gizli faaliyetleri organize eden örgüt, Almanların başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu sahillerini işgal etmeleri durumunda stratejik noktaları imha etmek üzere planlar yapmıştır (Seydi, 2006, s. 126) ve bu doğrultuda İngiliz karşı istihbarat örgütü ve sabotaj birimi Special Operations Executive (SOE) tarafından bölgedeki istihbarat ve propaganda faaliyetleri gizlice yürütülmüştür (Özlu, 2012, s. 241). İzmir, Ege Adaları ve Yunan anakarasındaki direniş odakları ve hücrelerle kurulan bağlantıda kilit roledir (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 67-68). İzmir şehrinin merkez olarak seçilmesinin temel sebebi bulunduğu konumu ve adalara olan yakınlığıdır.

1940 yazında Yunanistan'a giren SOE'nin üç ana faaliyet alanı mevcuttu: Propaganda ve karşı propaganda, olası bir işgal sonrasında yapılacak sabotajların ve işgal sonrası Mihver hatlarının gerisinde gerçekleştirilecek gerilla mücadelesinin ön hazırlıkları. Almanlar 1941 yılında Yunan topraklarını işgal edince Almanlar buralarda gömülü patlayıcı, haberleşme cihazları gibi çeşitli envanterler bırakarak çekilmek durumunda kalmışlardır. Bu geri çekilmeden sonra SOE'nin ilk görevi Yunanistan'la iletişim kurmak, yeni telsiz telgraf şifrelerini ulaştırarak yeraltı örgütlerini talimatlara hazır hale getirmektir (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 67-68).

Anadolu'da muhtemel bir Alman işgali durumuna karşın Türk ajanlarının kurduğu gizli direniş örgütü ile SOE arasında iletişimin sağlanması için 11 adet telsiz istasyonu kurulmuş ve bu şekilde iki örgütün kendi aralarındaki koordinasyonu sağlanabilmiştir. Bahsi geçen telsiz istasyonların büyük bölümü işgale en yakın bölgelere yerleştirilmiştir (Özlu, 2012, s. 241).

1942'den itibaren SOE, Ege Denizi'nde irili ufaklı balıkçı motorlarından oluşan filolarıyla faaliyetlerini sürdürüyorlardı. 1943 yılının başına geldiğinde ise İzmir bölge kumandanlığı kuruldu. Merkez, Eğriler Limanı (Alaçatı) idi ve 14 küçük motordan oluşmaktaydı. Bu sayı savaş sonlarında 44'e kadar çıkacaktır. Alaçatı merkezinde ikisi İngiliz geri kalanı Yunan olmak üzere toplamda 52 motor çalışmaktaydı. SOE deniz kuvvetinde merkez üssü Kıbrıs olan Levant Fishing Patrol (LFP) Güney Ege'den, Çeşme grubu ise Kuzey Ege'den sorumluydu. LFP'nin ana güzergahı Kıbrıs-İzmir ve Kıbrıs-Ege Adaları olsa da 1944 yazından itibaren Çeşme civarı ve Kuzey Ege'deki operasyonlar da görev almaya başladı. Bu iki taraf da Yunan anakarasına ajan taşıyor yahut çıkartıyordu ve Mihver Kuvvetlere çalışan Yunan botlarına karşı sabotaj düzenliyorlardı. Yaklaşık 200 operasyon düzenleyen SOE 1100 tonun üzerinde malzeme sızdırmayı başarmıştır. Toplamda 110'dan fazla ajanı karaya çıkartan örgütün

Yunanistan'dan 104'ün üzerinde İngiliz personel kaçırdığı ve 1000'den fazla personeli de kaçırdığı bilinmektedir. İzmir'de çalışan tek örgüt SOE olmamakla birlikte SIS ve MI9 gibi örgütler de Çeşme'de faaliyet içerisindeydiler. Bu örgütler İzmir'i Yunanistan'dan Ege Denizi'ne uzanan kaçış noktalarının son durağı olarak kullanmışlardır. Bu örgütlerin de Çeşme Yarımadası'nda bir merkezi bulunmaktaydı. SOE'nin Amerikan versiyonu OSS (Office of Strategic Services) de Dikili-Aliğa civarında bir merkezi bulunmaktaydı (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 68-70).

İngiltere Yunan mültecilerin bilhassa askerlik çağındaki erkeklerin, hızla Kahire'de bulunan "Sürgündeki Yunan Hükümeti Kuvvetleri'ne" katılmalarını, kadın ve çocukların da Kıbrıs, Filistin yahut Afrika'daki çeşitli İngiliz kolonilerine sevk edilmesini sağlamıştır. Hatta Türkiye üzerinden kaçış olayını organize etmek için 1942 sonlarında Kahire'de Anglo-Greek Escaping Committee (İngiliz-Yunan Kaçış Komitesi) isminde bir komite kurmuştur. İngiliz belgeleri Yunanların mümkün olduğu kadar kısa süre Türkiye'de misafir ettirilmesi gerektiği ve hızla Kıbrıs yahut başka bir ülkeye sevk edilmeleri gerektiğinde ısrarla durulduğu bilgisini bizlere sunmaktadır. Bu belgelerden anlaşılacağı üzere İngilizler tarafından Türkiye; mülteci sığınağı olmaktan ziyade geçiş ve ikmal istasyonu mahiyetinde bir lojistik merkezi olarak görülmektedir (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 68-70).

Ege Denizi ve İzmir'de faaliyet gösteren tek İngiliz organizasyonu Anglo-Greek Escaping Committee değildir. 1941 sonbaharından itibaren SOE Ege kıyılarında belli noktalarda örgütleniyor ve İzmir Yunanistan'daki direnişle, iletişimin, lojistik desteğin merkezi hâlini alıyordu. Türk ve Yunan kayıkları hem iki yönlü bir insan trafiğini gerçekleştiriyor hem de silah nakliyatından Alman-İtalyan gemilerine sabotaj yapılmasına dek bir dizi görevi üstleniyordu (Danacıoğlu Tamur, 2006c, s. 68-70).

Savaş sırasında İngiliz askerî yetkililerin adalar bölgesine dair yoğun bir istihbarat çalışması içinde olduğu dikkatleri çekmektedir. Örneğin, Bodrum kıyılarına kaçan Yunanların iltica faaliyetleri devam ederken varış noktalarının bu bölgeler olması İngiliz istihbarat çalışmalarını da bu bölge üzerine yoğunlaştırmaktaydı (Keser, 2009, s. 293).

Sonuç

Türk-Yunan ilişkileri incelendiğinde iki milletin ulusal tarih anlatıcılığında İkinci Dünya Savaşı Dönemi'ne dair boşluklar olduğu ve ulusal hafızada gerektiği yeri edinemediği gözlemlenmiştir. Lozan Antlaşması sonrasında Balkanlarda yaşanan gelişmeler ve İtalya'nın yayılmacı politikası gibi sebepler neticesinde Türk ve Yunan Hükümetleri yumuşama dönemine girmiş hem kendi aralarında hem de diğer devletlerin de katıldığı çeşitli antlaşmalar imzalamışlardır.

Bilhassa İngiltere ve Rusya gibi büyük güçlerin Türkiye'yi savaşa sokmak için uyguladıkları politikalar, güvenlik sorunu ve iktisadi zorluklar Ankara'nın bu dönemde pek çok meseleyle mücadele etmesine sebebiyet vermiştir. Yine de bütün bu koşullar altında Yunanlara çeşitli insani yardımlar sağlamış hatta adalardan gelenleri mülteci olarak ülkeye kabul etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sürecinde Yunanistan'dan ve Ege Adaları'ndan gelen mültecilerin sayısı araştırmacılar arasında farklılık göstermektedir. Şüphesiz dönem içerisinde konuya dair kimi yayın yasakları ve genç Türkiye'nin savaşa girmese de savaşa hazırlık gibi yaşamış olduğu sorunlarla boğuşması gibi sebepler net bilgi elde etmemizi kısıtlamaktadır. Konuya eğilen araştırmacıların sundukları rakamlar farklılık gösterse de savaş dönemi boyunca mültecilerin Batı Anadolu sahillerine yoğun iltica hareketleri tarihsel bir gerçekliktir. İşgal ve savaşın yarattığı baskı, açlık ve sonrasında yaşanan iç savaş Türk sahillerine iltica olayının baş sebeplerini oluşturmaktadır. Ege Adaları'nın İngilizler ve Almanlar arasında sürekli el değiştirmesi Batı Anadolu sahillerine sığınan yeni gruplara yol açmıştır.

Araştırma yapılan dönem incelendiğinde mültecilere ulaştırılan yardımların halk, Hükümet ve Türk Kızılay'ı aracılığıyla olduğu görülmektedir. Türk kökenli mülteciler ülkede savaş sonuna kadar ikametlerini sağlarken, Yunan askerler Orta Doğu'ya ya da ülkelerine geri gönderilmişlerdir. Siviller ise Türkiye'yi transit göç noktası olarak kullanmış olup İngiliz idaresindeki Orta Doğu'da yer alan kamplara geçmişlerdir. Türkiye'ye yapılan sığınmalar düzensiz haldedir; fakat Yunanistan Devleti tarafından başta İzmir Konsoloslugu ve İngiltere'nin kontrolüyle gerçekleştirilmiştir. Asıl hedef İngiliz kontrolündeki daha güvenli yerlere geçişin sağlanarak orduya yeniden katılımı ve sivillerin güvenliğini sağlamaktı.

Ege Adaları'ndan, Rodos ve On iki Ada'dan Türkiye kıyılarına iltica hareketlerinde sığınanların çoğunluğunu sırasıyla Yunan, İtalyan ve ada Türkleri oluşturmuştur. Sığınmacı İtalyanların çoğunluğu asker olmakla birlikte İngiliz ve Amerikanların da iltica ettikleri görülmektedir. Soykırımdan kaçmak için Yahudilerin de Ege Denizi'nden Batı Anadolu sahillerine çıktığı gözlemlenmektedir.

Dönemi inceleyenler için "Türkiye neden mültecileri kabul etti?" sorusu akıllara gelmektedir. Türkiye, savaş sırasında mültecilerin kabulünde Britanya'ya ve dolayısıyla Yunanistan'a dolaylı destek vererek olası Alman saldırısında Müttefik desteğini almak istiyordu -ki daha savaş başında İngiltere ve Fransa ile anlaşma imzalamıştı. Mültecilerin kabul edilmesinde Müttefikler ile dolaylı iyi geçinme iç güdüsü ve Ege Denizi'nin güvenliği yatmaktadır. Çünkü Almanlar adalara hâkim olurlarsa tehlike arz edeceklerdi. Mülteci kabulüyle Yunan Kuvvetler Orta Doğu'da toplanmak için Türkiye üzerinden geçerek Almanlara karşı mücadele etmişlerdir. Bu faaliyetler zinciri neticesinde Türkiye üzerindeki

Alman savaş tehdidinde dair baskı Yunanların topraklarında mücadele etmesiyle kısmen de olsa kırılıyordu. Ayrıca savaş sırasında Türkiye'nin doğusunda bir Sovyet tehlikesi de mevcuttu. Gerek Alman baskısı gerek Sovyet tehdidine karşı Müttefik desteği aranmıştır. Kısacası savaş sırasında harp harici bir tutum takınan Türkiye Cumhuriyeti, Müttefiklerin savaşa sokma baskısına karşı mücadelede adalardan sığınanların ülkeye kabulü gibi "olumlamalarla" başta İngiltere olmak üzere Müttefiklerin isteklerini de yerine getirmiştir.

Akıllara "Naziler Ege Denizi'nde yaşanan faaliyetlerden habersiz miydiler?" yahut "Niçin iltica olayına göz yumdular?" soruları gelmektedir. Öncelikle Almanya gibi istihbarat hususunda gelişmiş bir ülkenin bu dönemde iltica olayının farkında olmaması mümkün değildir. Bu durumda iki sebep gösterilebilir. Bir yandan adalardaki nüfusun azalması Almanların yararınaydı. Demografik yapı istedikleri şekilde değişiyor iken öte yandan yiyecek stoku kendilerine kalmaktaydı. Bu sebeplerle mültecilerin Türkiye'ye kabulünde Almanya tarafından herhangi bir baskı uygulanmamıştır.

Yukarıda anlatılan siyasî sebepler on binlerce sığınmacının Türk topraklarını güvenli bularak iltica etmesine neden olmuştur. Türkiye komşusunda yaşanan drama karşı kayıtsız kalmamış ve kendi zor koşullarda bile elini uzatmasını bilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.

Etik ve Bilimsel İlkeler Sorumluluk Beyanı

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA, 0.30.10.00.00.124.882.16.

BCA, 30.10.0.0.235.589-1.

BCA, 30.18.1.2.96.72.3.

BCA, 490. 01.611.120.8.20-12.

BCA, 490. 01.611.120.8.20-21.

BCA, 490.01.611.120.9.1.

- Akşam, 23 Eylül 1943.
- Akşam, 23 Kânunuevvel 1944.
- Armaoğlu, F. (1991). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. Cilt 1. İş Bankası Kültür.
- Bahar, İ. (2018). II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye ve Yahudi mültecileri sorunu. *Toplumsal Tarih*, 290, 72-81.
- Bakar, B. (2009). Savaş yıllarında Ege Adalarından Türkiye'ye ilticalar (1941-1945). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırma Dergisi*, 16. 1-26.
- Balcı, M. (2018). İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a yaptığı yardımlar. *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar Uluslararası Kongresi*, 28-29 Ekim 2018, I. 121-135.
- Chatip, Ö. II. (2019). Dünya Savaşı ve sonrasında Batı Trakya'dan Türk göçleri (1941-1960), *VII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Balkanlar'a ve Balkanlar'dan Göçler (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e)*, I. 313-340.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan tarihi*. (Dilek Şendil, Çev.). İletişim.
- Cumhuriyet, 23 Eylül 1944.
- Çam, Y. (1998). İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye göçler. *Altuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri: Cilt I*. 309-317.
- Çelikkol, Z. (1992). *Rodos'taki Türk eserleri ve tarihçe*. Türk Tarih Kurumu.
- Danacıoğlu Tamur, H. E. (2006a). II. Dünya Savaşı'nda Ege kıyılarına sığınan Yunanlılar. *Bilgi Üniversitesi Bilgi ve Bellek Dergisi*, 6, 188-201.
- Danacıoğlu Tamur, H. E. (2006b). Ege'de büyük kaçış II. Dünya Savaşı'nda Adalar'dan Türkiye'ye mülteci akımı. *Toplumsal Tarih*, 146, 50-55.
- Danacıoğlu Tamur, H. E. (2006c). SOE (special operations executive)'in İzmir merkezli çalışmaları. *Toplumsal Tarih*, 146, 66-70.
- Demirözü, D. (2015). *İşgal direniş iç savaş Yunan edebiyatında II. Dünya Savaşı yılları*. İstos.
- Demirözü, D. (2017). *Savaştan barışa giden yol*. İletişim.
- Dokuyan, S. (2013). İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan gıda sıkıntısı ve ekme karnesi uygulaması. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish of Turkic*, 8/5, 193-210.
- Eray Biber, T. (2012). Kızılay arşiv belgelerine göre Türkiye'den Yunanistan'a yardımlar. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 201, 1-29.
- Eray Biber, T. (2016). II. Dünya Savaşı ve Yunanistan Türkleri. Nesrin Hacıahmetoğlu, İlyas Kemaloğlu (Yay. Haz.). *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası* içinde (s. 285-297). Türk Dünyası Yayınları Birliği.
- Erdem, U. ve Kalemli, H. (2011). II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a Kurtuluş ve Dumlupınar vapurları ile gönderdiği insani yardımlar. Atatürk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46, 205-236.
- Erdöl, M. (1994). *Küçük kitap (Türk-Yunan dostluğu)*. Özkan.
- Erkilet, E. (1945). 2. *Cihan Harbi ve Türkiye*. İnkılâp.

- Esmer, A. Ş. ve Sander, O. (1996). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk dış politikası, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* içinde. Siyasal.
- Guttsdat, C. (2016). *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*. (Âdem Dirim, Çev.). (2. bs.) İletişim.
- Güneş, M. (2019). II. Dünya Savaşı yıllarında İzmir'de eğitim yaşamı. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, 10.
- Gürel, Ş. S. (2018). *Tarihsel boyutları içinde Türk-Yunan ilişkileri 1821-1993*. İmge.
- Gürün, K. (2000). *Savaşan dünya ve Türkiye: Cilt III*. Tekin.
- Gürün, K. (2010). *Türk-Sovyet ilişkileri (1920-1953)*. (2. bs.) Türk Tarih Kurumu.
- Hart, L. (2004). *II. Dünya Savaşı tarihi*. (Kerim Bağrıaçık, Çev.). İş Bankası.
- Hatipoğlu, M. M. (1997). *Yakın tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923- 1954*. Siyasal.
- Hatipoğlu, M. M. (1999). *Yunanistan'da etnik gruplar ve azınlıklar*. Ankara Üniversitesi.
- Hayta, N. (1996). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ege Adaları sorunu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12(36), 817-846.
- Jacobsen, A. H. (1989). *1939-1945 kronoloji ve belgelerle İkinci Dünya Savaşı*. (Em. Kur. Alb. İbrahim Ulus, Çev.). Genelkurmay.
- Kasalak, K. ve Baş, R. (2015). İtalyan saldırısında Yunanistan'a Türkiye'nin yardımları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 123-136.
- Keser, U. (2008). *Yunanistan'ın büyük açlık dönemi ve Türkiye*. IQ Kültür Sanat.
- Keser, U. (2009). Arşiv belgeleri ışığında ikinci dünya savaşı sürecinde Türkiye'de mülteciler ve esirler sorunu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 185-208.
- Keser, U. (2010). *Kızılay belgeleri ışığında Yunanistan'da ölüm, açlık, işgal 1939-1949*. Türk Kızılayı.
- Kişi, Ş. S. (2013). Arşiv belgelerine göre İkinci Dünya Savaşı'nda Bodrum ve diğer Ege kıyılarına gelen mülteciler. *3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bildiriler*, 549-615.
- Kitsikis, D. (1981). *Istoria tou Ellinotourkikou Horou (1928-1973)*. Estia.
- Koç, Y. (1999). *Türk-İş tarihinden portreler eski sendikacılardan anılar-gözlemler (III)*. Dermircioğlu.
- Koçak, C. (1986). *Türkiye'de milli şef dönemi I. Yurt*.
- Macar, E. (2006). Lozan'dan günümüze On iki Ada Türklerinin sorunları. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 34, 35-51.
- Macar, E. (2009). *İşte geliyor kurtuluş*. İzmir Ticaret Odası Kültür Sanat Tarih.
- Makal, A. (1999). *Türkiye'de tek partili dönemde çalışma ilişkileri (1920-1946)*. İmge.
- Muhacir, A. (1996). II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin Oniki Ada Türkleri politikası (1939-1947). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12(36), 817-847.
- Oran, B. (1986). *Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya sorunu*. Mülkiyetliler Birliği Vakfı.
- Orhonlu, C. (1964). 12 Ada'da Türk eserleri ve Türk nüfusu, *Türk Kültürü*, 24, 29-34.
- Ovalı, Ş. (2007). Tarihsel bir perspektiften Batı-Yunanistan ilişkisinin siyasal arka planı (1821-1945). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 165-197.

- Öncü, A. S. ve Ekinci, O. (2014). İkinci Dünya Savaşı öncesi beklenmeyen gelişme: 23 Ağustos 1939 tarihli Alman-Rus paktı, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 241-263.
- Öndeş, O. (1980). 2. Dünya Savaşı (1939-1945). Altındağ.
- Özlu, H. (2012). Arşiv belgelerine göre, İkinci Dünya Savaşı'nda İzmir ve Trakya'nın savunmasına yönelik Türk-İngiliz heyetlerinin görüşmeleri ve alınan önlemler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII(24), 233-253.
- Öztürk, E. (2005). İkinci Dünya Savaşı yıllarında İzmir'de beslenme sorunu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(11).
- Papuççular, H. (2019). *Türkiye ve Oniki ada (1912-1947)*. İş Bankası Kültür.
- Sarı, Ç. (2020). İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Ege Adaları'nı işgali hakkında Türk basınındaki haberlerin incelenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi*, 2(2), 229-248.
- Sarısır, S. (2010). II. Dünya Savaşı yıllarında Anadolu sahillerine sığınan Yunanlı mülteciler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 505-527.
- Selçuk Özgür, P. (2010). Yunanistan İç Savaşı ve dış güçlerin rolü. *Ankara Üniversitesi Türk İnkulâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 57, 101-129.
- Semiz, Y. ve Toplu, G. (2019). Ege Adaları tartışması ve Türkiye: II. Dünya Savaşı Süreci. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9, 13(19), 2381-2403.
- Seydi, S. (2006). *1939-1945 zor yıllar, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz-Alman propaganda ve istihbarat savaşı*. Asil.
- Soysal, İ. (1993). *Türk dış politikası incelemeleri için kılavuz 1919-1993*. Ortadoğu ve Balkanlar İncelemeleri Vakfı.
- Sönmez, Ş. (2011). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk hükümetlerinin temel gıda maddelerinin temini konusunda aldığı tedbirler. *Ankara Üniversitesi Türk İnkulâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 47, 599-629.
- Spencer, F. A. (1952). *War and postwar Greece and analysis based on Greek writings*. The Library of Congress.
- Tağmat, Ç. D. (2016). *Açlık İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yunanistan'a yardımları*. Siyasal.
- Tağmat, Ç. D. (2010). Yunanistan'da büyük açlık ve Ege'de yardım köprüsü: kurtuluş ve dumlupınar vapurları (1941-1942). *Atatürk Yolu Dergisi*, 12(46), 457-483.
- Tekeli, İ. Ve İlkin, S. (2013). *Dış siyaseti ve askeri stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si I*. İletişim.
- Tekir, S. (2019). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de sivil ve askeri mülteciler meselesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 227-256.
- Uçarol, R. (2006). *Siyasi tarih (1789-2001)*. Der.
- Utkugün, C. (2016). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'den Yunanistan'a yapılan insani yardım faaliyetleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 2.
- Uzun, H. (2004). 1919-1950 yılları arasında Türkiye-Yunanistan ilişkileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 35-50.

- Ülkümen, S. (1993). *Bilinmeyen yönleriyle bir dönemin dışışleri*. Gözlem Gazetecilik. Vatan, 17 Mart 1943.
Vatan, 28 Nisan 1941.
- Yaman, A. E. (2003). II. Dünya Savaşında askeri mülteciler ve gözaltı kampları (1941-1942). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22(33), 143-166.
- Yellice, G. (2018). İtalyan-Bulgar revizyonist politikaları karşısında Türkiye'nin Balkan Antantı'nı 'ayakta tutma çabası' ve Türk-Yunan ittifak arayışı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 537-578.
- Yeni Sabah, 28 Nisan 1941.
- Yılmaz, G. (2019). Rodos ve On İki Ada'daki İtalya ve Yunan yönetiminin baskı politikaları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64, 69-102.